

# Suradnja arhiva, knjižnica i muzeja - strategija djelovanja baštinskih ustanova

---

Vladović, Mia

Master's thesis / Diplomski rad

2017

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Department of Cultural studies / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Odjel za kulturologiju**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:156:200678>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-04-02**



Repository / Repozitorij:

[Repository of the diploma theses of the Department of Cultural Studies, Josip Juraj Strossmayer University of Osijek](#)



SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA  
U OSIJEKU  
ODJEL ZA KULTUROLOGIJU

DIPLOMSKI RAD

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA  
U OSIJEKU  
ODJEL ZA KULTUROLOGIJU

DIPLOMSKI RAD

SURADNJA ARHIVA, KNJIŽNICA I MUZEJA – STRATEGIJA  
DJELOVANJA BAŠTINSKIH USTANOVA

Osijek, 12.6.2017.

Mia Vladović

---

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA  
U OSIJEKU

ODJEL ZA KULTUROLOGIJU

**TEMA:** Suradnja arhiva, knjižnica i muzeja – strategija djelovanja baštinskih ustanova

**PRISTUPNICA:** Mia Vladović

**TEKST ZADATKA:** Cilj ovog diplomskog rada je prikazati značajke baštinskih ustanova (arhiva, knjižnica i muzeja) u digitalnom dobu, s naglaskom na međuinstitucionalnu suradnju te upravljanje projektima suradnje u svijetu i u Hrvatskoj.

Osijek, 12.6.2017.

Mentor:

Doc. dr. sc. Tihomir Živić

---

Predsjednik Odbora za završne i  
diplomske ispite:

Doc. dr. sc. Ivana Žužul

---

<b>ODJEL ZA KULTUROLOGIJU</b>		
<b>DIPLOMSKI RAD</b>		
<b>Znanstveno područje:</b> Društvene znanosti		
<b>Znanstveno polje:</b> Interdisciplinarne humanističke znanosti		
<b>Znanstvena grana:</b> Knjižničarstvo		
Prilog:		Izrađeno:
		Primljeno:
Mj:	Broj priloga:	Mentor: Doc. dr. sc. Tihomir Živić
Pristupnica: Mia Vladović		

# SADRŽAJ

Uvod.....	1
1. Organizacija informacija.....	3
1.1. Knjižnice i arhivi.....	4
1.2. Muzeji.....	5
2. Suradnja arhiva, knjižnica i muzeja.....	7
2.1. Važnost njihova postojanja.....	9
2.1.1. Pristup.....	9
2.1.2. Kvaliteta informacija.....	10
2.1.3. Socijalna memorija.....	10
2.1.4. Informacijsko vlasništvo.....	10
2.2. Ispreplitanje arhiva, knjižnica i muzeja.....	11
2.3. Zajedničko obrazovanje.....	12
3. Digitalizacija.....	14
3.1. Raznolikost informacija.....	15
3.2. Opisi.....	16
3.3. Metapodatci u knjižnicama.....	16
3.4. Autorsko pravo.....	18
3.4.1. Autorsko pravo i digitalizacija u knjižnicama.....	18
3.5. Stvaranje digitalne izložbe.....	19
4. Budućnost baštinskih ustanova.....	20
4.1. Prednosti i mane suradnje.....	20
4.2. Zaštita građe.....	21
4.2.1. Upravljanje katastrofama – primjer Velike Britanije.....	22
4.3. Svjetske organizacije koje potiču suradnju.....	23
4.3.1. Američki Institut za muzejske i knjižnične usluge (IMLS).....	23

4.3.2. Komisija za arhive, knjižnice i muzeje.....	24
4.3.3. Američka udruga knjižničara (The American Library Association).....	25
4.3.4. Američki savez muzeja (American Alliance of Museums).....	25
4.3.5. Društvo američkih arhivista (Society of American Archivists).....	25
5. Upravljanje projektima.....	26
5.1. Svjetski projekti suradnje.....	27
5.1.1. Svjetska digitalna knjižnica (World digital library).....	28
5.1.2. Münchenski digitalni centar (Münchener Digitalisierungs Zentrum).....	29
5.2. Projekti u Hrvatskoj.....	30
6. Baštinske ustanove u Osijeku u AKM zajednici.....	33
6.1. Državni arhiv u Osijeku.....	33
6.2. Gradska i sveučilišna knjižnica Osijek.....	33
6.3. Muzej Slavonije Osijek.....	34
6.4. Muzej likovnih umjetnosti Osijek.....	34
6.5. Projekti u Osijeku.....	35
6.5.1. Secesija slobodnog i kraljevskog grada Osijeka.....	35
6.5.2. Likovna baština obitelji Pejačević.....	35
6.5.3. Budući projekt: Skriveno blago europskoga plemstva - Valpovački vlastelini Prandau-Normann – bibliofili, kolekcionari i donatori.....	36
Zaključak.....	39
Literatura.....	41

## Uvod

Arhivi, knjižnice i muzeji baštinske su ustanove od iznimne važnosti za zajednicu u kojoj se nalaze. Prikupljaju, obrađuju, čuvaju i daju raznovrsnu građu na korištenje. Iako se danas još uvijek smatraju zasebnim ustanovama, baštinsko je blago ono što ih povezuje. Unatoč brzom razvoju informacijskog i informatičkog društva te prenamjeni ponekih funkcija u ovim ustanovama, i dalje dijele istu misiju i ciljeve. Stoga je potrebno povezati ih te stvoriti univerzalni model rada. Brojni autori, uglavnom iz SAD-a, pozabavili su se ovom problematikom već 30-ih godina prošloga stoljeća. U Bruxellesu je još 1910. godine održan međunarodni skup arhivista i knjižničara, koji je imao velik značaj za razvoj i suradnju ove dvije profesije.

Nadalje, autori su prvenstveno proučavali odnos knjižničara i arhivista te sličnosti i razlike ovih profesija, a time se bave i današnje teorije. Arhivi i knjižnice slično prikupljaju građu, ali je drukčije obrađuju. Muzeji se dodatno razlikuju kada je riječ o obradi i prezentiranju građe korisnicima. Međutim, korisnicima nije bitno u kojoj se od navedenih informacijskih ustanova nalaze, njihova je želja što brže i jednostavnije pronaći izvore. Zato je važno ustrajati na stvaranju zajedničkog modela rada te stvaranju zajedničkih resursa. U digitalnom dobu, djelovanje arhiva, knjižnica i muzeja sve se više približava, a razlika među njihovim sadržajem postaje sve manja. Teži se zajedničkoj brizi za informacije i kulturnu baštinu. Formiranjem kataloga na jednome mjestu dobija se uvid u količinu preklapanja sadržaja zbirki. Zajedničkim radom smanjuje se dupliciranje, a krajnji rezultat je očuvanje velikog broja različitih dokumenata.

Narodna poslovice kaže "dvije glave pametnije su od jedne." U ovom se slučaju radi o tri "glave". Stručnjaci zaposleni u ovim institucijama međusobnom suradnjom nadograđuju svoje vlastito znanje i tako postaju kompetentniji u radu s korisnicima. Također, ujedinjenjem postaju jači u borbi za status koji zaslužuju. Opće je poznata stvar da je knjižničarska profesija podcijenjena, a ni arhivi i muzeji ne uživaju bolji položaj. U 21. stoljeću i dalje se stereotipno gleda na ove ustanove i iz godine u godinu im se smanjuju financijska sredstva. Stoga bi si, povezivanjem u jedinstvenu cjelinu i prihvaćanjem mogućnosti koje nudi digitalizacija, osigurali "preživljavanje".



Tema ovog diplomskoga rada odnosi se na suradnju arhiva, knjižnica i muzeja te strategiju djelovanja baštinskih ustanova. Rad započinje temeljnim crtama o organizaciji informacija i ulozi arhiva, knjižnica i muzeja u informacijskom društvu. U drugom dijelu naglašava se nužnost suradnje ovih triju ustanova, sfere njihova ispreplitanja te potreba za zajedničkim obrazovanjem stručnjaka. Dakako, kada je riječ o suradnji baštinskih ustanova, neizbježno je spomenuti važnost digitalizacije i autorskoga prava, o čemu je riječ u trećem poglavlju rada. Četvrto poglavlje govori o budućnosti baštinskih ustanova, prednostima i manama suradnje, uz nabrojane poneke svjetske organizacije koje suradnju potiču i financiraju. Za kvalitetnu suradnju potrebno je znati upravljati projektima, kako u svijetu, tako i u Hrvatskoj, što je tema petog poglavlja. U šestom poglavlju dan je osvrt na kulturne institucije grada Osijeka te projekte suradnje koji su provedeni ili su tek u pripremi.

# 1. Organizacija informacija

Jedna od osnovnih ljudskih potreba jest organizirati. Većina ljudi ne može započeti s radom ako im radni prostor nije čist, a svaka stvar na svome mjestu. Čak i oni koji funkcioniraju u neredu, moraju razviti nekakav sustav organizacije. Neovisno o tome spadamo li u prvu ili drugu skupinu ljudi, Arlene G. Taylor (1999., 1) navodi da se „ljudsko učenje bazira na sposobnosti analize i organizacije podataka, informacija i znanja“. Informacije se lakše pronalaze ako su dobro organizirane. Prilikom traženja služimo se raznim alatima. To su, primjerice, rječnici, katalozi, enciklopedije, itd. Knjižnice, arhivi i muzeji već godinama omogućavaju pristup ovim alatima i pristup znanju. Oni čuvaju zabilježene informacije koje se koriste u razne svrhe (Taylor, 1999.).

Porijeklo knjižnica, arhiva i muzeja isprepliće se s pojavom pisma i trgovine te uspostavljanjem školstva. Michael J. Paulus (2011., 185) navodi da su drevni arhivi bili „poslovne zgrade“, pojam knjižnice povezivao se sa „starim pisačim materijalima i predmetima“, dok su muzeji izvorno bili „mjesto štovanja Muza“. Najraniji fizički dokazi repozitorija glinene su pločice s Bliskoga istoka. Prvi su dokaz stvaranja, prikupljanja i korištenja dokumenata u obrazovne svrhe. U starim arhivima mogu se pronaći zapisi poput zakona o zemlji, pravnih transakcija te dokumenata o vlasništvu nad imovinom i osobama. Pisani dokumenti iz antičkog doba i institucije koje su ih pohranjivale služile su za mnoge svrhe. Na javnim mjestima podignute su kamene ploče s ispisanim zakonima, a natpisi na keramici i bronci imali su ulogu u religijskoj praksi. U zbirkama iz 7. i 8. stoljeća pr.Kr. nalazili su se administrativni, vjerski i književni tekstovi i predmeti (Hedstrom & King, 2004.).

Ne može se sa sigurnošću utvrditi zašto su ljudi počeli sastavljati zbirke i graditi ustanove za njihovo pohranjivanje. Većina znanstvenika slaže se s tezom da su povijesne knjižnice i muzeji bili namijenjeni za postavljanje dokumenata na zajedničku lokaciju, a Hedstrom i King (2004., 2) razlog vide u tome „da bi se njihovi autori i javnost mogli konzultirati, analizirati i uspoređivati različite tekstove“. Bilo je potrebno razviti metode za organiziranje i upravljanje velikim brojem zapisa. Tako su nastali prvi popisi i katalozi. Zbirke su bile smještene u posebnim ustanovama kako bi ih se zaštitilo od vanjskog utjecaja.

Hedstrom i King (2004., 2) također navode da su „knjižnice i arhivi bili simbol autoriteta i moći“. Na primjeru Aleksandrijske knjižnice u svom radu pojašnjavaju ondašnji utjecaj baštinskih ustanova na društvo. Prikupljanje i prevođenje svjetskih tekstova na grčki jezik pridonijelo je njegovoj prevlasti, a rimljani su kasnije ostvarili još veći uspjeh u širenju svoje kulture. Hedstrom i King (2004., 3) tvrde da je to imalo znatni učinak na „jezik, društvenu organizaciju i politiku“. Nažalost, Aleksandrijska knjižnica je uništena, nijedna grčka i rimska knjižnica nije preživjela, a gotovo cijelo tisućljeće nestaje tradicija sastavljanja zbirki. To razdoblje se u povijesti izjednačava s "mračnim dobom", koje je prema Hedstrom i King (2004., 3) „doba primitivnog govorništva i nametnute autokratske vladavine, bez vladavine zakona“.

## **1.1. Knjižnice i arhivi**

Tijekom 18. i 19. stoljeća rastao je broj i opseg knjižničnih i arhivskih zbirki. Bilo je nužno služiti se posebnim tehnikama za upravljanje tim informacijama. Hedstrom i King (2004., 15) navode da je to dovelo do pitanja o njihovoj „namjeni, vrijednosti, koristi i organizaciji“. Pretpostavljalo se da je organizacija zbirke sama po sebi jasna i odgovornost je bila na korisniku da ju shvati. Takvo razmišljanje danas je nepojmljivo. Za upravljanje stvorenim zbirkama, knjižničari su razvili posebne tehnike za katalogizaciju, klasifikaciju i fizički raspored materijala kojima raspolažu. Također, stvoreni su i opsežni sustavi kontrole.

Knjižnice i arhivi često imaju različitu svrhu i obično su institucionalno odvojeni, ali u osnovi imaju slične ciljeve. Najvažniji cilj im je promicati znanje. No, razlika se pojavila kada su knjižnice počele promicati čitanje i pismenost, a arhivi postali spremišta za znanstvene zapise iz prošlosti. Postalo je jasno da jednostavno spajanje knjižnične i arhivske zbirke u zajedničke repozitorije nije dovoljno da bi one bile upotrebljive i korisne. Stoga se krajem 19. stoljeća javlja organizacijska shema modernih arhiva, koja ostaje temeljno načelo arhivistike do danas (Hedstrom & King, 2004.).

Bez obzira koliko veliku zbirku knjižnica nastoji stvoriti, zbog veličine, složenosti i cijene informacijskih izvora, može se samo nadati da će to i ostvariti. Arlene G. Taylor (1999., 6) navodi da svoju zbirku izgrađuje na tri načina:

- „knjižničari pronalaze nove radove uz pomoć recenzija, najava izdavača, zahtjeva korisnika, itd. i zatim naručuju odgovarajuće materijale
- darovima
- planovima za odobrenje – surađujući s dobavljačima“.

Iako se knjižničari smatraju najzaslužnijima za pohranu i pronalaženje informacija, korisnicima uglavnom ne daju odgovore na ono što bi možda željeli znati, već ih usmjeravaju na tekstove koji bi im mogli poslužiti. Tekstove ili dijelove tekstova čuvaju u svojim zbirkama, ali i u zbirkama drugih knjižnica s kojima surađuju (Rayward, 1998.).

Za razliku od knjižnica, arhivi najčešće sadrže jedinstvenu građu. Oni čuvaju materijale trajne vrijednosti o organizacijskim ili osobnim aktivnostima iz svakodnevnog rada i života. To su, primjerice, godišnji izvještaji, rukopisi, karte, planovi izgradnje, itd. Također, mogu sadržavati i fotografije, audio zapise te digitalnu građu. Za razliku od knjižničnih, arhivski materijali organiziraju se i opisuju po grupama. Standardizacija i suradnja dolazila je postepeno, zbog rastućeg interesa za istraživanje arhivskih materijala smještenih diljem svijeta. Zahvaljujući internetu, arhivska i knjižnična zbirka danas ipak mogu biti smještene u iste baze podataka (Taylor, 1999.).

## **1.2. Muzeji**

Danas je opće poznata važnost i uloga muzeja u obrazovanju. No, do 18. stoljeća muzeji su bili isključivo ustanove za zabavu. Ključnu ulogu u njihovu razvoju imala su sveučilišta. Građa se počinje namjerno prikupljati, a ponajviše materijali iz područja poljoprivrede i medicine. Uspostava zbirki na sveučilištima brzo se proširila, no često nisu bile sustavno dokumentirane ili očuvane. Ipak, moderna sveučilišta muzejima su omogućila veći stupanj institucionalne stabilnosti od privatnih kolekcionara (Hedstrom & King, 2004.).

Iako knjižnice i arhivi sadrže poneke vizualne materijale, najveći dio muzejske građe sastoji se upravo od materijala takve vrste. Tradicionalno su ove zbirke bile namijenjene samo za uporabu unutar zidova muzeja, ali u današnje vrijeme moguće ih je prezentirati i putem virtualnih izložbi.

U muzejima, kao i u arhivima, podrijetlo dokumenta vrlo je bitna informacija pri njegovu imenovanju. Uz ostale informacije, podrijetlo i stanje dokumenta moraju se navesti u katalogu ili registracijskom zapisu. Opisi vizualnih materijala često su zahtjevniji od opisa tekstualnih materijala. Oslanjaju se na fizičku osobu, a s obzirom da ponekad ne postoje riječi povezane s nekim predmetom, opisivači koriste vlastite riječi. Stoga, muzejska građa zahtijeva više opisa nego knjižnična, pa je teško stvoriti univerzalni katalog. Kustosi također strahuju da bi se stvaranjem univerzalnog kataloga izgubila individualna kontrola i umanjila razina detalja pri opisivanju. Unatoč tome, muzeji mogu ostvariti suradnju s arhivima i knjižnicama. Primjerice, u njima se može nalaziti knjižnica koja bi sadržavala objavljene materijale vezane za muzejski rad i djelovanje (Taylor, 1999.).

## 2. Suradnja arhiva, knjižnica i muzeja

U prošlosti je suradnja arhiva, knjižnica i muzeja bila sinonim za nešto daleko i teško ostvarivo. Danas zajednički rad ne predstavlja novost, već postaje nužnost i preduvjet za kvalitetno obavljanje posla te donosi i financijske koristi. Općenito, arhivi, knjižnice i muzeji, kao neprofitne institucije, vode stalnu borbu za sredstva i, prema Klimaszewskom (2015., 359), jedva „spajaju kraj s krajem“. Stoga objeručke prihvaćaju promjene. Suradnju unaprjeđuje i tehnološki razvitak. Knjižničarstvo, arhivistika i muzeologija mogu imati koristi samo ako surađuju međusobno i s drugim srodnim strukama. Spajanje vještina i resursa profesionalcima omogućava nadilaženje tradicionalnih granica. Suradnja, za razliku od tradicionalnog načina rada, omogućava veći pristup različitim skupinama korisnika. Knjižnice, arhivi i muzeji tri su različite kulture. Zbog toga, moraju biti svjesni potencijala različitih oblika tehnologije koja im može pomoći poboljšati korisničko iskustvo (Novia, 2012.). Kako navodi Deanna Marcum (2014., 79), „prekrasno, rijetko, dirljivo, izvanredno, nevjerojatno, poticajno, provokativno iskustvo“. Također, prema mišljenju Marcum (2014., 80), „suradnjom se ne spajaju samo zbirke, programi i institucije, već se spajaju kulturna bogatstva i profesije koje su predugo bile odvojene“.

Novе vrste informacija i sve veća dostupnost informacija u elektroničkom obliku dovest će do redefiniranja i stvaranja novih usluga u ovim baštinskim ustanovama. Kako bi bolje razumjeli rad arhiva, knjižnica i muzeja, potrebno je naglasiti definiciju kulturne baštine. Kulturna je baština neodvojivi dio tradicije, iznimno važan za identitet određene sredine i njezinog pojedinca. Jednako tako, kulturna baština utječe na kulturnu sredinu i obrnuto. Društvo koje bolje poznaje i razumije svoju baštinu, više je i cijeni. Kako bi shvatili njezinu važnost, nužno ju je interpretirati te objašnjavati njezino značenje. Baština se dijeli na materijalnu i nematerijalnu. U nematerijalnu se ubrajaju riječ, ples i glazba, koje interpretira čovjek ili određeni medij. Materijalna baština je pokretna i nepokretna. Nepokretna se odnosi na prostor, a pokretna je ona koja se čuva u muzejima, arhivima i knjižnicama (Maroević, 1998.).

Tradicionalno su ove ustanove stvorene za upravljanje različitim oblicima i medijima. Razlike u organizacijskoj filozofiji, djelovanju i tehnikama nastale su upravo zbog različitih formata građe. Međutim, više nisu toliko izražene zato što je stvoren zajednički elektronički format. Digitalna tehnologija otvara puteve za nove i bolje vrste usluga. Teži se paralelnom pretraživanju, što u prošlosti nije bilo izvedivo (Marcum, 2014.). Ako će elektroničkim izvorima informacija u budućnosti upravljati povjesničari ili knjižničari, jasno je da će razlike između arhiva, knjižnica i muzeja u velikoj mjeri nestati. No, iako dijele zajedničke probleme, ostvariti zajedničko djelovanje mukotrpan je i dugotrajan proces, koji zahtijeva ulaganje novca, energije i vremena. Stručnjaci ovih područja služe različitim zajednicama korisnika i obavljaju različite poslove, za koje su različito obučeni (Marcum, 2014.). Brojna istraživanja pokazala su da je za nedostatak suradnje odgovorno suparništvo, nedostatak osoblja ili financija te strah od novoga i nepoznatoga.

Također, organizacijska struktura, standardi i pravni okvir uvelike mogu utjecati na uspješnost projekta suradnje (Faletar Tanacković & Badurina, 2009.). Važno je biti svjestan gdje se vrijednosti unutar disciplina preklapaju, a gdje se razlikuju. Dok knjižničari više cijene pristup korisnicima i standardizaciju, arhivima i muzejima to ne mora nužno predstavljati idealno poslovanje. Potrebno je surađivati tako da su sve institucije i svi korisnici zadovoljni. Najveći problem je razlika u pristupu muzejskoj i pristupu arhivskoj i knjižničnoj građi. Tijekom industrijskog doba, knjižničari, arhivisti i kustosi razvili su sustav razlikovanja dokumenata koje posjeduju. Hedstrom i King (2004., 22) navode da su „umjetnine pripadale galerijama, trodimenzionalni predmeti muzejima, knjige knjižnicama, a neobjavljeni, originalni dokumenti arhivima“. To je utjecalo na javnost i njihov stav o tome gdje će tražiti informacije koje ih zanimaju. Stoga, odnosi arhiva, knjižnica i muzeja ovise o načinu na koji se odnose prema zbirkama i korisnicima. Ovi odnosi podrazumijevaju poštivanje određenih vrijednosti i praksi. Svijest o razlikama može im pomoći u boljem međusobnom razumijevanju i zajedničkom radu. Unatoč razlikama, ostaju glavne kulturne institucije, a njihove usluge od velike su važnosti za društvo (Dupont, 2007.).

## **2.1. Važnost njihova postojanja**

Mnoge knjižnice, arhivi i muzeji danas su glavni istraživački centri. No, u modernom dobu propituje se važnost njihova postojanja. Prema Hedstrom i King (2004., 26), na to su uvelike utjecali „ekonomski pritisci, alternativni pružatelji usluga, promjena očekivanja njihovih korisnika, kao i pretvaranje fizičkog materijala u digitalni“. Pojavom interneta javila se ideja o univerzalnom prikupljanju znanja. Po prvi put knjižnice, arhivi i muzeji natječu se s alternativnim pružateljima usluga. Internet može biti globalna zamjena za ove institucije jer omogućava svima objavljivanje i lak pristup informacijama. No, one ipak imaju prednosti pri legitimaciji i provjeri informacija. Dok neki pokušavaju izbjeći promjene koje donosi moderno društvo, mnogi su prigrlili digitalizaciju i internet, jer su shvatili da ih mogu iskoristiti na konstruktivan i koristan način. Treba imati na umu da jedni ne mogu zamijeniti druge, da internet ne može zamijeniti tradicionalne ustanove i obrnuto (Hedstrom & King, 2004.). Hedstrom i King (2004., 28) navode četiri područja preklapanja u ove dvije snage: „pristup, kvaliteta informacija i integracija, socijalna memorija i informacijsko vlasništvo“.

### **2.1.1. Pristup**

Prema mišljenju Hedstrom i Kinga (2004., 29), „važna uloga interneta i baštinskih ustanova jest poboljšati učinkovit pristup informacijama svim slojevima stanovništva“. Najveći problem su ljudi bez pristupa informacijsko-komunikacijskoj tehnologiji, stoga je potrebno razviti vještine i infrastrukturu za širenje ove tehnologije. Knjižnice odavno pružaju pristup informacijama ljudima slabijeg financijskog statusa, a većina ih danas posjeduje kompjutere s internet priključkom. Knjižnice su još relativno nove u tome, pa je pristup internetu osiguran samo tijekom njihova radnog vremena. Ipak, imaju važnu ulogu u pružanju informacija onima koji inače ne bi mogli uopće pristupiti ovakvom obliku učenja. Koristeći internet te uz pomoć fotografija i informacija o predmetima, i muzeji mogu omogućiti pristup svojoj kolekciji. Dakako, digitalna zbirka ne može se mjeriti sa stvarnim iskustvom, ali je odlično rješenje za udaljene korisnike (Hedstrom & King, 2004.).



### **2.1.2. Kvaliteta informacija**

Arhivi, knjižnice i muzeji pružaju jednostavan pristup autentičnim, provjerenim informacijama. Internet se lako koristi i omogućava brz pristup velikoj količini informacija. Nažalost, nije primjeren za nastavu i istraživanje, gdje se zahtijevaju kvalitetni izvori. Nema sumnje da internet pruža ogromne količine informacija, međutim, trenutno zaostaje za relevantnim znanjem koje pružaju arhivi, knjižnice i muzeji (Hedstrom & King, 2004.). Svatko, tko je barem jednom u životu pretraživao internet u svrhu pisanja rada ili učenja, susreo se s mnoštvom netočnih i neprovjerenih informacija koje su mu u konačnici više odmogle nego pomogle. Često se navodi primjer Wikipedije, tzv. internet enciklopedije. Wikipediju mogu uređivati svi, i znanstvenici i laici, stoga nije relevantan izvor i ne treba se oslanjati samo na nju. Knjižničari, arhivisti, kustosi i drugi informacijski stručnjaci osiguravaju neophodnu stručnost i kvalitetu upravljanja informacijama, koje nedostaju na internetu. Međutim, raste broj internetskih stranica kojima upravljaju upravo ovi stručnjaci, pa su neke informacije ipak točne i provjerene (Hedstrom & King, 2004.).

### **2.1.3. Socijalna memorija**

Glavna funkcija arhiva, knjižnica i muzeja integracija je široko rasprostranjenih predmeta i zbirki. To zahtijeva bogato znanje i vještine u organizaciji i klasifikaciji građe. Ove temeljne funkcije građene su više od dva stoljeća, uglavnom su nevidljive i puno složenije od onih na internetu (Hedstrom & King, 2004.). Hedstrom i King (2004., 32) navode da „internet osigurava pristup globalnoj korisničkoj bazi, ali informacije se nalaze uglavnom u lokalnim zajednicama, specifičnim disciplinama i privatnim davateljima sadržaja“.

### **2.1.4. Informacijsko vlasništvo**

Knjižnice, arhivi i muzeji stručnjaci su kada je riječ o autorskim pravima i konvencijama koje su nastale tijekom posljednja dva stoljeća. No, digitalno okruženje stvara nove izazove za autorska prava. Kao što je već poznato, izazov je zaštita zbirki u digitalnom obliku. Potrebna je široka paleta aktivnosti kako bi se zaštitio autor i informacija koja se prenosi.

Hedstrom i King (2004., 33) navode da „davatelji sadržaja počinju koristiti enkripciju i softver za upravljanje digitalnim pravima, kako bi se spriječilo ponavljanje sadržaja i pristup korisnicima koji nisu platili određenu stavku koju su pretraživali“. No, internet vjerojatno neće zamijeniti arhive, knjižnice i muzeje, jer ne pruža ravnotežu između privatnih i javnih informacija (Hedstrom & King, 2004.).

## **2.2. Ispreplitanje arhiva, knjižnica i muzeja**

Istraživačke knjižnice imaju jasnu arhivsku funkciju. Čuvaju tekstove za buduće korištenje. Veličina i sveobuhvatnost njihovih zbirki razlikuju ih od drugih vrsta knjižnica i osiguravaju osnovne uvjete za mnoge znanstvenike (Rayward, 1998.). Takve su knjižnice, prema Raywardu (1998., 209), „dokumentacijski arhivi“. Rayward (1998., 209) navodi da su i „muzeji tiskanih ili pisanih dokumenata“ te sadrže rijetke i druge posebne materijale u izvornom obliku. Većina istraživačkih knjižnica funkcionira poput muzeja. Određenu građu izlaže se i prikazuje, stoga ima poseban tretman. Najčešće je riječ o knjigama, rukopisima i ilustracijama. Općenito, glavna funkcija knjižnice jest korisnicima osigurati tekstove iz vlastite ili drugih zbirki. Zbirke slika obično nisu trajno izložene, ali su pohranjene i korisnici imaju mogućnost pristupiti im, jednako kao što pristupaju tekstovima (Rayward, 1998.).

Građa koju prikupljaju muzeji nema granica. Čuvaju predmete kao dokaze prošlosti, poput glazbenih instrumenata, namještaja, kostima, opreme za kućanstvo i mnogih drugih. Muzeji su utvrđeni svojom predanošću prikupljanju, skladištenju i edukativnom prikazu građe. Većina muzeja ima i važnu istraživačku funkciju (Rayward, 1998.). Rayward (1998., 210) navodi da to uključuje „identificiranje, nabavu i obradu predmeta, ovisno o tipu muzeja“. Predmeti se označavaju i izlažu. Ovu istraživačku funkciju provodi stalno stručno osoblje, poput etnografa, paleontologa, arheologa, povjesničara umjetnosti, itd. Rayward (1998., 210) također navodi da se muzeji mogu smatrati „arhivima ili knjižnicama predmeta ili uzoraka“.

Arhivi oduvijek prikupljaju zapise koje vlada i druge organizacije stvaraju za vrijeme svoga djelovanja. Potrebne su posebne vještine za procjenu velike većine tih zapisa.

Za razliku od knjižnične građe, arhivskoj i muzejskoj građi može se povećati informativna vrijednost putem obrade, izlaganja, citiranja ili pak objavljivanja. Stoga su moderne knjižnice, arhivi i muzeji različiti, uglavnom zbog prirode materijala koji se nalaze u njihovim zbirkama te zbog usluga koje nude (Rayward, 1998.).

### **2.3. Zajedničko obrazovanje**

Iako se neki arhivi, muzeji i knjižnice mogu nalaziti u sklopu iste institucije, primjerice, sveučilišta, velike su šanse da će različito obavljati svoje poslove. Razlog tome je što svaki arheolog, muzeolog i knjižničar ima vlastiti način rada. Također, korisnici posjećuju ove ustanove iz različitih razloga. Kako navodi Klimaszewski (2015., 351), „knjižnice posjećuju radi knjiga, muzeje radi izložbi, a arhive radi povijesnih ili administrativnih zapisa“. No, u informacijskom dobu nije nemoguće povezati ove tri institucije i izbrisati njihove nekoć jasne razlike. Živimo u vremenu ubrzanog razvoja znanosti, obrazovanja i tehnologije, vremenu u kojem je došlo do najviše promjena u gotovo svim segmentima života i u svim djelatnostima. Svakodnevno svjedočimo različitim tehnološkim promjenama koje se odražavaju na poslovanje knjižnica, arhiva i muzeja. Počinju se umrežavati, povećavajući svoju djelotvornost. Dobivaju novu ulogu i pitanje je kako će izgledati njihova budućnost. Pojavom i razvojem novih tehnologija, javlja se potreba za sličnom vrstom profesionalnog obrazovanja, primjerice, diplomski studij knjižničarstva na kojemu se pojačano uči i o arhivistici. Faletar Tanacković i Aparac-Jelušić (2010., 193) vjeruju da se jedinstvo arhivista, knjižničara i muzeologa „može najbolje poticati kroz razvijanje zajedničkih obrazovnih programa koji naglašavaju njihovu zajedničku posvećenost sustavnoj organizaciji znanja, a koji će biti relevantni svim informacijskim stručnjacima neovisno o porijeklu i obliku u kojem se informacija nalazi“.

Proučavanje knjižničarstva, arheologije i muzeologije može se postaviti kao jedan od preuvjeta za razumijevanje ciljeva određena društva. Ove discipline nezaobilazne su u razvoju ljudske civilizacije. Nažalost, i danas su nedovoljno cijenjene. Iako su stručnjaci obrazovaniji i tehnologija pristupačnija nego ranije, među njima, a i među korisnicima javljaju se dva potpuno suprotna stava. Jedni smatraju da će baštinske ustanove u budućnosti postati nepotrebne, jer će sve biti dostupno u digitalnom obliku, na internetu. Drugi se nadaju da iz odgojnih i kulturoloških razloga neće nestati. Krajnji ishod ovisi isključivo o društvu. Informatizacija, kompjuterizacija i informacijska tehnologija bitno su usmjerili daljnji razvoj ovih studija, kako u svijetu, tako i u Hrvatskoj.

### 3. Digitalizacija

U prošlosti su knjižnice i druge kulturne ustanove pretpostavljale da će korisnici doći do njih. Danas, većina institucija nastoji pronaći druge načine kako bi se približila svojim korisnicima. U središtu djelovanja nalazi se korisničko iskustvo, stvarno i virtualno. Knjižnice, arhivi i muzeji često su prirodni partneri, često služe istoj zajednici i često na sličan način (Yarrow i dr., 2008.). Kako navode Yarrow i dr. (2008., 4), „promiču cjeloživotno učenje, čuvaju baštinu te štite i omogućavaju pristup informacijama“. Knjižnice i muzeji smatraju se najpouzdanijim izvorima i osiguravaju široku paletu informacija. Pridodamo li im arhive, dobivamo vrijedan doprinos obrazovanju zajednice (Yarrow i dr., 2008.).

Jedan od glavnih trendova institucionalne suradnje jest stvaranje digitalne zbirke. Brz razvoj tehnologije utjecao je na mnoge ustanove. Svoj rad predstavljaju putem internetskih stranica i društvenih mreža te stvaraju partnerstva radi proširenja resursa. Knjižnice, arhivi i muzeji u mnogim zemljama rade na zajedničkim projektima digitalizacije te izradi zajedničkih web stranica (Yarrow i dr., 2008.). Kulturne institucije digitaliziraju kako bi zaštitile izvornike i omogućile veću dostupnost i korištenje građe. Zaštita izvornika iznimno je važna. Stara, oštećena ili vrijedna građa ne bi se trebala davati na korištenje. Prednost elektroničkih izvora jest smanjena opasnost od daljnjeg oštećivanja izvornika te određena sigurnost, ukoliko dođe do uništenja ili gubitka originala. Još jedna velika prednost je i veća dostupnost korisnicima. Više korisnika građu može koristiti istovremeno i iz udobnosti vlastitoga doma. Korisnici mogu, primjerice, pretraživati cijele tekstove, dok kulturne institucije mogu spajati različite zbirke ili fondove, gdje god se nalazili. Važna funkcija digitalizacije jest i upotpunjavanje fonda neke institucije, bilo radi oštećenog originala ili pak izrade zbirke koja joj je potrebna (Stančić, 2009.). U Hrvatskoj je, primjerice, proveden projekt digitalizacije nekolicine neprocjenjivih hrvatskih rječnika iz 17., 18., 19. i 20. stoljeća. Riječ je o bazama podataka koje se nalaze, kako navode Živić i dr. (2016., 257), na „kompjuterskim policama za knjige“. Time je stvoreno virtualno okruženje koje omogućuje pronalaženje i korištenje raznih jezičnih kulturnih sadržaja.

U knjižnicama se izmjenio cijeli proces katalogizacije, arhivska rijetka i vrijedna građa napokon je dostupna svima, a muzeji organiziraju virtualne izložbe. Najrevolucionarnija promjena je upravo dostupnost informacija i dokumenata u bilo koje doba dana i na bilo kojem mjestu (pod uvjetom da postoji internet priključak). Za korisnike više nije važno nalaze li se u knjižnici, arhivu ili muzeju, što je ključno za brisanje granica između ove tri baštinske ustanove. Međutim, usavršavanje i obrazovanje digitalnih stručnjaka sporo se razvija, unatoč snažnoj potrebi za integriranjem digitalizacije u suradnju arhiva, knjižnica i muzeja. Također, nije jasno kako će skup i dugotrajan proces digitalizacije u konačnici ovim ustanovama donijeti profit (Klimaszewski, 2015.).

### **3.1. Raznolikost informacija**

Diljem svijeta raste potražnja za kvalitetnim digitalnim kulturnim sadržajem u informacijskim ustanovama (knjižnicama, muzejima, arhivima). Za razliku od drugih informacija dostupnih na internetu, digitalni kulturni sadržaj baštinskih ustanova važan je za istraživanje i obrazovanje, mora biti visoke kvalitete te koristiti širokom krugu publike. Stoga postoji veliki poticaj za stvaranje zajedničkog sadržaja dostupnog na internetu. Iako se sadržaj i struktura informacija u navedenim ustanovama razlikuju, značajno se i preklapaju (Gill, 2004.). Gill (2004., 1) navodi da „sadržaj i zbirke mogu varirati, ovisno o čimbenicima poput:

- vrste zbirke
- pristupa zbirci
- razine detaljnog opisa
- strukture opisa podataka
- strukture opisa sadržaja podataka“.

Zbog te raznolikosti, još uvijek nije stvorena jedinstvena shema koja zadovoljava potrebe i knjižnica i arhiva i muzeja. Umjesto toga, primjenjuju se jedinstveni standardi za dokumentiranje zbirke. Iako su neophodni, usporavaju stvaranje zajedničke zbirke na internetu. Tradicionalno rješenje jest stvoriti jednostavnu, univerzalnu shemu, koja bi istraživačima uvelike olakšala pronalazak relevantnih informacija (Gill, 2004.).

## 3.2. Opisi

Klasifikacija i katalogizacija glavni su alati organiziranja građe u knjižnicama. Katherine Timms (2009., 73) navodi dvije vrste katalogizacije: „opisna katalogizacija“ i „predmetna analiza“. Opisna katalogizacija, uz autora i naslov kao dominantne točke, sadrži i bibliografske podatke. Predmetna analiza je analiza sadržaja radova. Dodjeljuje predmetne pojmove za opisivanje i pristup publikaciji. Klasifikacija podrazumijeva stvaranje sustavnog i obično hijerarhijskog poretka predmeta, radi usporedbe publikacija. Bibliografski opis omogućuje intelektualni pristup resursima i služi kao inventar fonda (Timms, 2009.).

U arhivima, opis podrazumijeva istraživanja zapisa i njihovih autora, uključujući identificiranje i dokumentiranje odnosa između zapisa ili grupa zapisa. Prije proučavanja fizičkih zapisa arhivski se opis temelji na kontekstualnom istraživanju. Također, arhivi, za razliku od knjižnica, ne mogu međusobno dijeliti opise, jer su arhivski zapisi jedinstveni. Arhivski opisi stvoreni su radi administrativne kontrole i za javni pristup (Timms, 2009.).

Timms (2009., 74) navodi da muzeji stvaraju „preliminarne opise dokumenata za interne administrativne svrhe“. No, katalogiziraju i klasificiraju svoju zbirku. Kao i kod knjižnica, klasifikacija obuhvaća opis zbirke i stvorene su različite sheme za različite zbirke, primjerice povijesne ili prirodne. Sličnost s arhivima jest u istraživanju i zapisivanju podataka o povijesti predmeta te identificiranju i dokumentiranju odnosa među predmetima. Također, poput arhivskih, i muzejske su zbirke jedinstvene, što onemogućuje međusobno dijeljenje opisa (Timms, 2009.).

## 3.3. Metapodatci u knjižnicama

Informacije je potrebno opisati i organizirati kako bi korisnicima bile što razumljivije. Stoga je organizacija sadržaja važna odrednica svih knjižnica, arhiva i muzeja. Izrada metapodataka ključna je u upravljanju i ispunjavanju navedenih zadaća (Borgman, 2002.). Borgman (2002., 144) navodi da su „američke knjižnice počele zajednički koristiti metapodatke za kataložne zapise oko 1900. godine.

Ta se praksa proširila svijetom i do kasnih 60-ih uspostavljeni su i primijenjeni međunarodni standardi za zajedničko korištenje metapodataka u računalno čitljivom obliku“. Kako je temeljna odgovornost knjižnica, arhiva i muzeja da odabiru, obrađuju, čuvaju i daju na korištenje građu, metapodatci su potrebni za upravljanje njihovim zbirkama i poslovanje. Metapodatci su u središtu online skupnih kataložnih sustava.

Najpoznatija shema metapodataka koja se danas koristi u knjižničarstvu jest tzv. *Dublinska jezgra*. Sastoji se od 15 elemenata kojima se opisuju različite vrste dokumenata. Na internetu svaki objavljeni dokument hipertekstovnoga formata u zaglavlju sadrži i metapodatke (tzv. *metaoznaka*, engl. *metatag*). Oni uključuju kratki opis dokumenta, primjerice, ključne riječi, što korisnicima omogućuje lakše pronalaženje informacije, relevantne za njihov rad.<sup>1</sup>

Naime, razvitkom i rastom interneta i sve većim opsegom podataka na mreži, javila se potreba za određenim standardima za označavanje tih podataka, radi njihova lakšeg pretraživanja. Na internetu je ponekad vrlo teško pronaći informaciju koju tražimo. Problem donekle rješavaju pretraživači, ali oni nemaju mogućnost odabira podataka na način koji odgovara našim potrebama. Stoga, vrlo često na neki upit dobijemo više odgovora nego što nam je potrebno. Među brojnim odgovorima nije uvijek lako razlučiti koji je podatak bitan i jesmo li uopće dobili ono što tražimo. Tu pomažu metapodatci, jer opisuju na što se neki pojam odnosi (Borgman, 2002.).

Metapodatci će uvijek biti potrebni kako bi se locirao izvornik te kako bi se pružale informacije koje su potrebne za razumijevanje sadržaja građe. Nažalost, ni s napretkom tehnologije, cijena skeniranja i digitaliziranja neće se smanjiti. Razlog tome su skupi poslovi pronalaženja fizičkih predmeta i rukovanja krhkom građom, koje treba obaviti ručno (Borgman, 2002.).

---

<sup>1</sup> Usp. Hrvatska enciklopedija, <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=40384> (1. travnja 2017. godine)



### 3.4. Autorsko pravo

Iako je sva građa pohranjena u knjižnicama u njihovu vlasništvu, to ne znači da im je dozvoljeno, primjerice, digitalizirati ju ili fotokopirati. Autor mora odobriti svaku radnju koja može utjecati na korištenje njegova intelektualnog vlasništva bez njegova znanja. Knjižničari u ovoj situaciji imaju najnezahvalniji posao, a to je korisnicima omogućiti tražene informacije, bez da prekrše zakonske propise ili odredbe. Ukoliko su autorova prava povrijeđena, on ima pravo zatražiti naknadu štete, prestanak radnje te popravak nastale štete. Osiguran je brojnim konvencijama i direktivama, primjerice *Univerzalnom konvencijom o autorskom pravu* ili *Bernskom konvencijom*. Naš *Zakon o autorskom pravu i srodnim pravima* štiti samo originalna autorska djela. Plagijati dakako ne spadaju u tu kategoriju, stoga nisu zaštićeni i strogo se kažnjavaju (Horvat & Živković, 2009.).

#### 3.4.1. Autorsko pravo i digitalizacija u knjižnicama

Rijetku ili oštećenu knjižničnu građu potrebno je zaštititi, stoga Horvat i Živković (2009., 52) navode da „knjižnice smiju reproducirati primjerak djela koji posjeduju, ali to smiju učiniti samo jedanput“. Digitaliziranje je, dakle, dopušteno, ali građa smije biti pohranjena samo na jednom "poslužniku". Knjižnica ne smije digitalizirati građu koju ne posjeduje. Autor ima isključivo pravo na umnožavanje ili reproduciranje svoga djela. U svijetu se nastoji koordinirati programe digitalizacije, a autorskim pravima u Hrvatskoj bavi se *Nacionalni program digitalizacije arhivske, knjižnične i muzejske građe*. Knjižnica smije digitalizirati samo građu koja je u njezinom trajnom vlasništvu. Knjižnica ne treba tražiti odobrenje nositelja autorskih prava kada knjižničar reproducira autorsko djelo na digitalnu podlogu, ali u privatne svrhe, a digitalizacija cijele knjige moguća je samo ako su primjerci knjige rasprodani najmanje dvije godine. Nezaštićena djela svatko može digitalizirati. Građa može biti dostupna korisnicima u prostoru knjižnice putem interneta, ovlaštenim korisnicima putem interneta ili pak svima (Horvat & Živković, 2009.).

### 3.5. Stvaranje digitalne izložbe

Skup predmeta ne čini izložbu. Izložba su pažljivo odabrani predmeti, koji prikazuju neku temu i povezani su u priču. Razvoj interneta omogućio je knjižnicama, arhivima i muzejima da široj publici prezentiraju svoje zbirke, čija dostupnost neprestano raste. No, definiranje digitalnih zbirki problem je otkako je njihova nastanka. Martin R. Kalfatovic uzima za primjere Nacionalnu galeriju portreta (The National Portrait Gallery of the Smithsonian Institution) i Američki muzej prirodne povijesti (American Museum of Natural History) te zaključuje da niti jedna od navedenih zbirki nije izložba, već samo online verzija onoga što posjeduju. Knjižnice, putem online kataloga, pružaju nekakav oblik uvida u svoju zbirku. Od nedavno se u njihovim katalogima mogu pronaći i cjeloviti tekstovi. No, nažalost, ni ova građa ne smatra se izložbom, već online popisom (Kalfatovic, 2002.).

Ono što čini izložbu jest uska povezanost predmeta i ideja. Sve počinje s dobrom idejom i prezentacijom predmeta koji "nose" tu ideju. Pri definiranju ideje, potrebno je razmisliti kakav se učinak želi postići izložbom. Kalfatovic (2002., 3) navodi pet oblika učinaka na koje treba obratiti pozornost:

- „estetički – usmjeren na ljepotu predmeta
- emocionalni – stvoren da probudi emociju u gledatelju
- evokacijski - služi stvaranju atmosfere
- didaktički – stvoren da gledatelja nauči nešto određeno
- zabavni – stvoren samo radi zabave“.

Bilo da se radi o edukativnoj ili pak estetičkoj izložbi, u gotovo svim slučajevima izložbe su zabavne. Većina izložbi, dakle, kombinira različite tipove radi stvaranja što boljeg iskustva. U arhivima i knjižnicama često se nalazi građa od velike važnosti za ideju koja se proteže muzejskom izložbom. Izložba koja predstavlja knjižnični ili arhivski rad ima mnogo namjena. Uz privlačenje publike u ove institucije, ujedno podiže i samopouzdanje knjižničara i arhivista. Međutim, izložbe ovakvoga tipa ponekad nisu izvedive. Knjižnice i arhivi možda neće imati ili neće moći posuditi svu potrebnu građu za postavljanje izložbe. No, s pravom idejom i pravim vodstvom suradnja muzeja, arhiva i knjižnica, točnije, povezivanje njihovih zbirki moguće je i u online i u stvarnom okruženju (Kalfatovic, 2002.).

## **4. Budućnost baštinskih ustanova**

U posljednja dva stoljeća razvio se politički interes za baštinskim ustanovama i njihovom ulogom u oblikovanju društva budućnosti. No, neki zagovornici digitalne informacijske tehnologije predviđaju im propast. Čak su i mnogi stručnjaci iz područja knjižničarstva, arhivistike i muzeologije priznali utjecaj tehnologije te kulturne promjene, poput stalne potrebe za mijenjanjem tradicionalnih načela ovih institucija. Važnost fizičkih zbirki u knjižnicama postepeno se smanjuje, muzeji stvaraju virtualne izložbe, a arhiviranje više nije nužno posao samo profesionalnih arhivista (Huvila, 2014.).

Sadašnje i buduće uloge knjižničara, arhivista i muzeologa postale su popularne teme stručnih rasprava, kako u svijetu, tako i u Hrvatskoj. Većina stručnjaka slaže se da su baštinske zbirke važna komponenta socijalne i institucionalne memorije. Također, slažu se da ove tri discipline dijele interes za prikupljanjem materijala u istraživačke, obrazovne ili zabavne svrhe. No, osim ovih rasprava, postoji vrlo malo empirijskih istraživanja vezanih za budućnost i ulogu baštinskih ustanova. Mnogi autori naglašavaju trajnu vrijednost ovih institucija i njihovih temeljnih načela, međutim, samo ih se nekolicina usudi pisati o budućnosti i promjenama (Huvila, 2014.).

### **4.1. Prednosti i mane suradnje**

Velik je broj koristi i rizika zajedničkih projekata knjižnica, arhiva i muzeja. Među brojnim prednostima valja istaknuti ideju da "cjelina postaje veća od zbroja svojih dijelova". Multisektorsko i multidisciplinarno povezivanje koristi se i u drugim granama, budući da integriranje različitih mišljenja u cjelinu ima veću vrijednost od zasebnih pojedinačnih mišljenja. Zajednički resursi svakako mogu omogućiti uštedu svim partnerima. Također, omogućili bi stvaranje kvalitetnije zbirke i priljev više korisnika. Ponekad, dijeljenje resursa omogućuje provedbu novih programa ili usluga, što je teško izvesti ako institucija djeluje bez partnera. Zaposlenici uče jedni od drugih i tako postaju kompetentniji. To rezultira razvojem najboljih praksi za sva zanimanja. Suradnja može biti korisna i za podizanje svijesti o postojanju i djelovanju ustanova. Nadalje, moderni prikazi i izložbe privlače više posjetitelja i nove posjetitelje. Razvija se i nova publika za sve partnere (Yarrow i dr., 2008.).

No, u suradnji se javlja rizik kvalitetnog obavljanja zadataka svih partnera. To se odnosi na financiranje, upravljanje, tehničke poteškoće i slično. Rizik predstavlja i moguća nejednaka posvećenosti projektu, situacija da je jedan partner dominantniji ili mu neće biti jasna njegova uloga u projektu, što može dovesti do nesuglasica te razlike u organizacijskoj strukturi knjižnica, arhiva i muzeja. Rizici se odnose i na razlike u standardima, obradi podataka, komunikaciji te određivanju prioriteta. Rješenje je u jasnom definiranju zajedničkih ciljeva i jasnoći projektnih zadataka. Također, potrebno je pravovremeno ostvariti komunikaciju između osoblja koje sudjeluje u projektu te iskusnije djelatnike zadužiti za procjenu i donošenje odluka (Yarrow i dr., 2008.).

Iako zasigurno postoje prednosti i rizici suradnje knjižnica, arhiva i muzeja, dolazi se do zaključka da će zajednička sredstva i dijeljenje znanja biti prednost i velika korist. Navedene institucije dijele zajednički interes za očuvanjem znanja i kulturne baštine. Danas, kada je velik dio informacija dostupan na internetu, fokus više nije na ustanovi, već na samom procesu učenja (Yarrow i dr., 2008.).

## **4.2. Zaštita grade**

Knjižnice, arhivi i muzeji najvažnije su ustanove za očuvanje kulturne baštine. Njihova tradicija poštuje se u svim naprednim društvima. Očuvanju neprestano prijete katastrofe uzrokovane prirodnim pojavama i ljudskim djelovanjem, od kojih neke mogu imati ogromne posljedice. Mogu naštetiti zbirkama, ustanovama, opremi, a vrijedna, rijetka građa može biti nepovratno uništena. Iako postoje brojne sličnosti i razlike navedenih institucija, u upravljanju katastrofama mogu puno naučiti jedne od drugih (Matthews i dr., 2009.). Edukacija knjižničara, arheologa i muzeologa o očuvanju danas je bitan element svakog plana za rješavanje ovog problema. Naglasak je na primjerenom rukovanju građom, što može spriječiti njezino uništavanje. Također, odgovarajuće police i skladištenje imaju važnu ulogu u produživanju "života" knjiga i ostalih materijala. Prema Rossu Harveyu, strategija očuvanja grade obuhvaća jasno određivanje prioriteta za očuvanje, poput korištenja metoda za tretiranje oštećenih materijala, provođenja prakse preventivnog očuvanja te prepoznavanja važne uloge obrazovanja i usavršavanja stručnjaka (Harvey, 1993.).

Stručnjaci ovih ustanova neprestano vode bitku za očuvanjem dokumenata i predmeta od uništavanja i propadanja, dok je na internetu gubitak informacija uobičajena stvar. Čuvanje digitalnih informacija izazov je za internet, ali i za baštinske ustanove. Trenutačno ne postoji niti jedna ustanova poput knjižnice, arhiva ili muzeja koja bi preuzela odgovornost za prikupljanje i čuvanje digitalne građe. Stoga, trajna zaštita građe zahtijeva suradnju interneta s arhivima, knjižnicama i muzejima (Hedstrom & King, 2004.).

#### **4.2.1. Upravljanje katastrofama – primjer Velike Britanije**

Stvaranje plana za pravovremeno upravljanje katastrofama može spriječiti ili umanjiti opasnosti. Po Matthews i dr. (2009., 10), plan se sastoji od „prevencije, spremnosti, reakcije i oporavka“. Neke se katastrofe ne mogu spriječiti, ali je potrebno pripremiti se za njih, kako bi šteta i financijski izdatci bili što manji. Nadalje, Matthews i dr. (2009., 3) navode da razvoj strategije obuhvaća „kontinuirane stručne i institucionalne aktivnosti, oglašavanje putem interneta, istraživačke projekte, suradnju s drugim disciplinama i, nažalost, više iskustva s katastrofama (požar, poplava, terorizam...)“. No, ne treba stati samo na tome. Važno je i pripremiti zaposlenike za djelovanje u slučaju nepogode i osigurati opremu za pomoć u nesrećama.

Britanska vlada potiče suradnju knjižnica, arhiva i muzeja, ali i njihovo pojedinačno djelovanje. Svaka baštinska ustanova ima različite potrebe za upravljanje katastrofama te raspolaže različitim resursima. No, unatoč svakodnevnim potencijalnim prijetnjama, većina institucija shvaća ih olako i na zadnjem su mjestu liste prioriteta. To dovodi do niza incidenata diljem svijeta, što je dokaz da baštinske ustanove nisu imune na ove nepogode. Postojeću praksu u Velikoj Britaniji bilo je potrebno redefinirati, kako bi strategija upravljanja katastrofama odgovarala stvarnim potrebama knjižnica, arhiva i muzeja novoga doba. Također, bilo je potrebno surađivati s drugim baštinskim ustanovama u svijetu, radi sagledavanja različitih pristupa i načina rada. Za ostvarenje ciljeva korištene su brojne metode: analiza literature, web stranica, dokumenata, posjeti organizacijama, intervjui s različitim grupama, ankete, itd (Matthews i dr., 2009.).

Matthews i dr. (2009., 5) navode da je projekt težio:

- „suvremenom pregledu prakse upravljanja katastrofama te problema u sektoru kulturne baštine Velike Britanije
- identificiranju relevantne prakse u drugim zemljama i sektorima
- informiranju voditelja muzeja, knjižnica i arhiva
- preporukama za učinkovit razvoj upravljanja katastrofama“.

Velika Britanija Hrvatskoj pruža odličan primjer pravovremenog djelovanja. No, ova akcija zahtijeva velika financijska sredstva, što je najveći problem hrvatskoga društva, a posebice kulturnog sektora. U brojnim baštinskim ustanovama svjedočimo oštećenju i uništenju građi, radi neučinkovite zaštite i nedostatka sredstava. Krtalić i dr. (2012., 105) tvrde da je „učinkovita zaštita utemeljena na pretpostavci da je zaštita sastavni dio knjižničnog poslovanja, te kao takva, treba biti dio svih knjižničnih aktivnosti i odgovornost svega knjižničnog osoblja“. Što prije usvojimo ovu definiciju, prije se možemo nadati uspješnoj provedbi sličnih projekata zaštite i u Hrvatskoj.

### **4.3. Svjetske organizacije koje potiču suradnju**

#### **4.3.1. Američki Institut za muzejske i knjižnične usluge (IMLS)**

*Institute of Museum and Library Services (IMLS)* je nezavisna vladina agencija koja financira američke knjižnice i muzeje. Svojim donacijama gradi knjižnične i muzejske usluge te potiče izvrsnost u radu. Od svog osnutka, nastoji proširiti ulogu knjižnica kao kulturnih institucija, poticati razvoj partnerstva knjižnica, muzeja i arhiva, promovirati knjižnične ustanove kao kulturne centre i educirati javnost o važnosti knjižnica u novoj kulturnoj okolini. *IMLS* je 1996. godine osnovao *Museum and Library Services Act (MLSA)*, koji je restrukturirao postojeće vladine programe za financiranje knjižnica i muzeja. Članovi Kongresa prepoznali su temeljnu misiju knjižnica i muzeja, a to je potpora obrazovanju i učenju (Martin, 2008.).

Poticanje suradnje između knjižnica i muzeja svojstveno je Institutu i odražava se u njihovoj strukturi i programima. Iako arhivi nisu eksplicitno spomenuti u njihovim statutima, jasno je da ih moraju uključiti kako bi ostvarili ciljeve, a posebno one vezane uz digitalizaciju. Institut je 2009. godine objavio vodič koji sadrži niz rasprava knjižničara i muzeologa o budućnosti njihovih institucija. Teme rasprava uglavnom se svode na promjenu uloga muzeja i knjižnica, tehnologiju, suradnju, itd. (Martin, 2008.).

#### 4.3.2. Komisija za arhive, knjižnice i muzeje

Kako bi stvorili okruženje pogodno za razvoj ideje o zajedničkom radu arhiva, knjižnica i muzeja, potrebno je oformiti specijalne komisije poput *Komisije za arhive, knjižnice i muzeje (ALA Committee on Archives, Libraries and Museums)* te pozvati međunarodne organizacije na suradnju. *Komisiju za arhive knjižnice i muzeje* osnovala je 1970. godine *Američka udruga knjižničara (ALA)*. Sastoji se od petnaest članova, a ciljevi su joj:

- „poticati i razvijati metode i sredstva za što bližu suradnju ovih triju institucija,
- poticati uspostavu zajedničkih standarda
- poduzimati aktivnosti koje im dodjeljuje osnivač
- pokrenuti relevantne programe na godišnjim sastancima osnivača, bilo putem izravnog sponzorstva ili prosljeđivanjem određenog programa matičnim tijelima
- raspravljati pitanja od zajedničkog interesa s odgovarajućim odborima (ALA, SAA ili AAM)<sup>2</sup>.

---

<sup>2</sup> Usp. ALA American Library Association, [http://www.ala.org/groups/committees/joint/jnt-saa\\_ala](http://www.ala.org/groups/committees/joint/jnt-saa_ala) (11. travnja 2017. godine)

### **4.3.3. Američka udruga knjižničara (The American Library Association)**

*Američka udruga knjižničara* najstarija je i najveća udruga knjižničara u svijetu. Osnovana je 1876. godine, a misija joj je „osigurati vodstvo za razvoj, promicanje i unapređenje knjižničnih i informacijskih usluga te knjižničarske struke, s ciljem poticanja učenja i osiguranja pristupa informacijama za sve“.<sup>3</sup> Također, cilj im je stvoriti otvorenu okolinu i surađivati s drugim kulturnim institucijama. Teže obrazovanju, intelektualnoj slobodi, cjeloživotnom učenju i različitosti.

### **4.3.4. Američki savez muzeja (American Alliance of Museums)**

Misija *Američkog saveza muzeja* je promicati muzeje i njegovati izvrsnost u suradnji s drugim ustanovama. Muzeji se udružuju u Savez od 1906. godine, a cilj im je „razvijati standarde i najbolje prakse, prikupljati i dijeliti znanje te pružati odgovore na pravna pitanja koja se tiču cijele muzejske zajednice“.<sup>4</sup> Savez predstavlja više od 35.000 muzejskih profesionalaca i volontera, ustanova i partnera i zalaže se za široki opseg muzejske zajednice. Također, posjeduju istraživačku knjižnicu, koja nudi više od 2000 vodiča, članaka te kustoskog alata.

### **4.3.5. Društvo američkih arhivista (Society of American Archivists)**

Društvo je osnovano 1936. godine. Najstarija je i najveća nacionalna udruga posvećena potrebama i interesima arhiva i arhivista. Društvo predstavlja više od 6200 stručnih arhivista, zaposlenih u tvrtkama, knjižnicama, povijesnim organizacijama te na sveučilištima. Kao i prethodne udruge, promiče raznolikost svojih članova, suradnju različitih profesija te prikupljanje različitih arhivskih materijala. Teže otvorenom i suradničkom okruženju.<sup>5</sup>

---

<sup>3</sup> Usp. ALA American Library Association, <http://www.ala.org/aboutala/> (11. travnja 2017. godine)

<sup>4</sup> Usp. AAM American Alliance of Museums, <http://www.aam-us.org/resources/resource-library> (11. travnja 2017. godine)

<sup>5</sup> Usp. SAA Society of American Archivists, <http://www2.archivists.org/aboutsaa> (11. travnja 2017. godine)



## 5. Upravljanje projektima<sup>6</sup>

Faletar Tanacković (2005., 196) navodi da se diljem svijeta sve više počela uvažavati ideja o suradnji baštinskog sektora, a to znači i više financijskih sredstava za provođenje „istraživačkih i razvojnih projekata“. Važno je provoditi projekte kako bi se privukao što veći broj ljudi u knjižnice, arhive i muzeje. Ove aktivnosti zahtijevaju puno rada, truda i strasti, moraju biti dovršene na vrijeme i isplanirane do najsitnijih detalja. Proučavanje uspješnih, kao i neuspješnih projekata, vrlo je važno za njihovo razumijevanje te za kvalitetno upravljanje (Carpenter, 2011.).

Europska komisija (2008., 15) projekt definira kao „niz aktivnosti čiji je cilj ostvarenje jasno određenih ciljeva unutar određenog vremenskog roka i s određenim proračunom“. Teži se stvaranju jedinstvenog proizvoda i usluge. Projekt koji je potrebno provesti u arhivima, knjižnicama i muzejima Europska komisija (2008., 16) svrstava u kategoriju projekata „promicanja poslovanja, kojima se osiguravaju bespovratna sredstva neprofitnim organizacijama do najviše 200 000 eura tijekom najviše 2 godine“.

Dobro osmišljen projekt jest projekt u kojemu su svi partneri zadovoljni. Dakle, kako navodi Europska komisija (2008., 17), „ciljevi projekta, kad god se podrška pruža nekoj aktivnosti javnog sektora, trebali bi doprinijeti nacionalnim i sektorskim politikama“. No, negativne strane projektnog pristupa mogu biti, primjerice, veliki troškovi ili neodgovarajuća vlast nad projektima (Europska komisija, 2008.). Što se tiče sektorskog pristupa, Europska komisija (2008., 18) navodi da bi za arhive, knjižnice i muzeje korisno bilo „povećati usklađenost politike“ te „smanjiti troškove“. Ovaj pristup uključuje suradnju partnera i donatora radi ostvarivanja navedenih ciljeva.

Projektni menadžment nije jednostavan proces, a na neuspjeh određenog projekta može utjecati niz čimbenika. Primjerice, kod arhiva, knjižnica i muzeja potrebno je, kao što je već navedeno, voditi računa o tome da nijedna institucija nije superiornija, odnosno, da su svi partneri zadovoljni. Također, zainteresirane strane imaju različite interese i očekivanja od projekta, što može dovesti do nesuglasica. Zato je potrebno provesti dublju analizu kako bi se utvrdile posebne uloge i odgovornosti pojedinih institucija.

---

<sup>6</sup> Znano kao Project Cycle Management (PCM)

## 5.1. Svjetski projekti suradnje

**CALIMERA** „potiče suradnju mjesnih kulturnih ustanova te primjenu i razvoj inovativnih tehnologija i strategija u knjižnicama, muzejima, arhivima kako bi se europska baština učinila što dostupnijom širokom krugu krajnjih korisnika.“ Ovaj projekt proveden je i u Hrvatskoj (Međunarodni projekt CALIMERA u Hrvatskoj, <https://www.google.hr/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&cad=rja&uact=8&ved=0ahUKEwjFgpunntjSAhXH7xQKHQhQDloQFgghMAA&url=http%3A%2F%2Fhrcak.srce.hr%2Ffile%2F11016&usg=AFQjCNEANWeY9yT0NFFA6RtEvnLDjHPmug>).

**CLARIN** je europski projekt, osnovan 2012. godine. Misija mu je osigurati dostupnost svih digitalnih jezičnih resursa i alata u jedinstvenom online okruženju. Služi istraživačima iz područja društvenih i humanističkih znanosti. CLARIN nudi napredne alate za pretraživanje i analizu podataka. Njegovi centri su umreženi, pa se alati i zbirke iz različitih izvora mogu kombinirati (CLARIN, <https://www.clarin.eu/>).

**LAURIN** razvija generički model za digitalizaciju novinskih isječaka. Okuplja sedam europskih knjižnica i arhiva u mrežu dostupnu na internetu. Radi se o novoj usluzi koja uvelike koristi knjižnicama i arhivima, a korisnicima omogućuje bolji i brži pristup svim vrstama informacija u novinama (Digital Library Forum, [http://www.dl-forum.pt-dlr.de/deutsch/projekte/projekte\\_313\\_DEU\\_HTML.htm](http://www.dl-forum.pt-dlr.de/deutsch/projekte/projekte_313_DEU_HTML.htm)).

**LEAF** je nastao u ožujku 2001. godine, a okupio je 15 partnera (knjižnice, arhive, dokumentacijske i istraživačke centre, sveučilišta...) u 10 europskih zemalja. Primarni cilj mu je „razviti sustav koji okuplja sva autorska djela, povezuje ih na smislene načine, podložan je raznim operacijama i otvoren za brojne analize“. Također, cilj mu je i omogućiti stručnjacima (ponajviše knjižničarima i arhivistima) pristup mnoštvu informacija, koje mogu koristiti u različite svrhe (D-Lib Magazine, <http://www.dlib.org/dlib/november03/lieder/11lieder.html>).

**MALVINE** omogućava nov i poboljšan pristup različitim rukopisima koji se čuvaju u europskim knjižnicama, arhivima i muzejima. Osigurava višejezično korisničko sučelje, s jasnom terminologijom i metapodacima. Projekt uključuje biografije i razne izdavačke projekte. Uz osiguranje pristupa gradi na daljinu, ovaj projekt pridonosi zaštiti i očuvanju vrijednih originalnih dokumenata (CORDIS Community Research and Development Information Service, [http://cordis.europa.eu/project/rcn/43335\\_en.html](http://cordis.europa.eu/project/rcn/43335_en.html)).

**PULMAN** je još jedan europski projekt, proveden i u Hrvatskoj. „Povezuje europske narodne knjižnice i kulturne ustanove koje djeluju na regionalnoj i lokalnoj razini, a želi potaknuti inovacije u uslugama narodnih knjižnica i drugih kulturnih ustanova, i to u dostupnosti elektroničkih informacija, pružanju potpore u cjeloživotnom učenju, elektroničkom opismenjivanju i sl.“ (Sečić, 2004.).

### **5.1.1. Svjetska digitalna knjižnica (World Digital Library)**

*Svjetska digitalna knjižnica (World Digital Library)* međunarodna je digitalna knjižnica kojom upravljaju UNESCO, Kongresna knjižnica u SAD-u te njihovi mnogobrojni partneri. Misija *Svjetske digitalne knjižnice* je „promovirati međunarodno i interkulturalno razumijevanje, proširiti različite kulturne sadržaje na internetu, osigurati izvore za obrazovanje, ali i javnost“.<sup>7</sup> Ova digitalna knjižnica svima je dostupna i besplatna. Osim engleskog jezika, ponuđeno je još šest jezika na kojima se može pretraživati, a to su: arapski, španjolski, francuski, portugalski, ruski i kineski. Osnovana je 2009. godine, a prilikom otvaranja imala je samo 1,236 digitaliziranih naslova, dok prema zadnjim podacima iz 2015. godine posjeduje preko 12,000 naslova iz 200 različitih zemalja. Stranica se može pretraživati prema mjestu, godini, temi, vrsti, jeziku i instituciji. Svaki naslov, osim male fotografije, sadrži i opis koji objašnjava njegovu povijesnu i kulturnu važnost. Osim toga, postoji i opcija slušanja zvučnog zapisa na svih sedam jezika koje Knjižnica podržava.

---

<sup>7</sup> Usp. World Digital Library, <https://www.wdl.org/en/> (11. travnja 2017. godine)

Ova je knjižnica relativno mlada, ali njezino je postojanje od izuzetne važnosti za cijelu obrazovnu zajednicu i javnost. Za razliku od ostalih digitalnih knjižnica, koje se najčešće baziraju na digitalizaciji građe iz svoje zemlje, Svjetska digitalna knjižnica skuplja građu iz cijeloga svijeta. Usmjerila se na građu koja je važna pojedinoj zemlji, kako bi ju mogla predstaviti obrazovnoj zajednici, ali i svijetu. Ovim projektom, UNESCO i Kongresna knjižnica omogućili su pristup baštinskom blagu iz raznih zemalja, sve iz udobnosti vlastitoga doma.

### 5.1.2. Münchenski digitalni centar (Münchener Digitalisierungs Zentrum)

*Münchenski digitalni centar* osnovan je 1997. godine, zahvaljujući potpori Njemačke istraživačke zajednice. Već 1999. godine započeli su projekt dugotrajne zaštite, u suradnji s Tehničkim fakultetom, a već 2003. godine s Bavarskom državnom knjižnicom sklapaju dugogodišnju suradnju, s ciljem što kvalitetnije digitalizacije stare građe. Tim je dogovorom *Münchenski digitalni centar (MDZ)* postao odgovoran za digitaliziranje i objavljivanje svog kulturnog naslijeđa u Bavarskoj državnoj knjižnici. MDZ je jedna od najvećih i brzo rastućih digitalnih kolekcija u Njemačkoj. Centar je ujedno i digitalna knjižnica koja surađuje s drugim knjižnicama i ustanovama, s ciljem što bolje zaštite kulturnog naslijeđa Njemačke, ali i kulturnih dobara diljem svijeta i Europe.<sup>8</sup>

MDZ je 16. travnja 2013. godine osnovao portal *Bavarikon – kulturna i znanstvena blaga Bavarske* kako bi bavarsko kulturno naslijeđe u budućnosti bilo dostupno svima. Ova stranica svakim danom raste i redovno joj se dodaju novi sadržaji. Sadrži preko 1000 digitaliziranih arhivskih dokumenata, fotografija, karti, drugih muzejskih objekata te ostalog kulturnog blaga s područja Bavarske.<sup>9</sup>

---

<sup>8</sup> Usp. Münchener Digitalisierungs Zentrum, <http://www.digitale-sammlungen.de/index.html?c=startseite&l=de> (11. travnja 2017. godine)

<sup>9</sup> Usp. Bavarikon, <http://www.bavarikon.de/> (11. travnja 2017. godine)

MDZ pruža pozitivan primjer ostalima o važnosti digitalizacije kao dugotrajne zaštite kulturnih dobara. O njihovoj kvaliteti i ulaganju u nove tehnologije govori broj digitaliziranih knjiga kroz godine. Primjerice, 2006. godine digitalizirano je 4.850 naslova, dok je 2015. godine taj broj dosegnuo 1.053.640 naslova. Kao što je već spomenuto, MDZ, osim knjiga, teži i očuvanju drugih kulturnih dobara. Svoj brzi razvoj mogu zahvaliti brojnim partnerima i sponzorima koji dijele njihovu viziju, misiju i cilj. Svojom digitalnom knjižnicom i aplikacijama omogućio je mnogobrojnim korisnicima, ne samo u Njemačkoj, već i u svijetu, pristup kulturnim dobrima.

## 5.2. Projekti u Hrvatskoj

Hrvatska zaostaje za svijetom u projektima suradnje arhiva, knjižnica i muzeja. Sanjica Faletar Tanacković (2005., 201) navodi kako je riječ o tek „nekoliko zasebnih inicijativa i projekata koji su gotovo mahom rezultat entuzijazma i napora pojedinaca“. Također, Faletar Tanacković (2005., 2) tvrdi da je postalo jasno „da za uspjeh digitalnih projekata i održivost digitalnih zbirki nije dovoljna samo dobra ideja, jednokratna financijska podrška i entuzijazam pojedinaca, nego sustavan i dobro planiran program digitalizacije na nacionalnoj razini“. Stoga se 2005. godine osniva nacionalna *Radna grupa za digitalizaciju arhivske, knjižnične i muzejske građe Ministarstva kulture Republike Hrvatske*, koja, prema Faletar Tanacković (2005., 4), nastoji „ponuditi okvir za planiranje i organizaciju nacionalnih, institucionalnih i kooperativnih projekata izgradnje digitalnih zbirki u ustanovama u kulturi i na njima temeljenih usluga i kulturne ponude, za planiranje i razvoj resursa te za oblikovanje i usvajanje strategije za dugoročno očuvanje digitalnih sadržaja i usluga“.

Sanjica Faletar Tanacković navodi još nekoliko uspješnih projekata suradnje u Hrvatskoj, poput izgradnje digitalne zbirke u Gradskoj knjižnici Slavonski Brod, digitalne zbirke o Petru Preradoviću, za što je zaslužna Bjelovarska narodna knjižnica te projekt digitalizacije zavičajne zbirke Gradske knjižnice "Franjo Marković" u Križevcima. Također, valja spomenuti i projekt Nacionalne i sveučilišne knjižnice – *Digitalizirana baština* (Faletar Tanacković, 2005.).

Radionica *Od portala Hrvatska kulturna baština do Europeane* još je jedan primjer projekta suradnje koji su pokrenuli Ministarstvo kulture, NSK u Zagrebu, Hrvatski državni arhiv te Muzejski dokumentacijski centar, radi poticanja digitalizacije u arhivima, knjižnicama i muzejima (Klarin & Seiter-Šverko, 2010.). Ne smije se izostaviti ni projekt pod nazivom *Topoteka Vukovar* - virtualna platforma i projekt suradnje Državnog arhiva u Vukovaru i Gradskog muzeja u Vukovaru. Cilj projekta je razviti „aktivan i kreativan odnos između javnosti i baštinskih ustanova“. Također, cilj je „vizualno dočarati vukovarsku prošlost kroz više tematskih cjelina i kroz one teme koje su tipične za Vukovar i po kojima je prepoznatljiv - dvorac Eltz, vodotoranj - simbol grada Vukovara, rijeke Dunav i Vuka, razni drugi objekti i opće teme koje su u Vukovaru dominantne“.<sup>10</sup> Riječ je o web stranici na kojoj su predstavljeni arhivski materijali, poput dokumentarnih materijala, spisa, karti, razglednica te fotografija. U društvu su mnogih svjetskih topoteka, poput one u Njemačkoj, Italiji, Španjolskoj, Rumunjskoj, itd. Ovim se projektom, kao i drugim navedenim projektima, nastoji olakšati istraživanje i pristup dokumentima te zaštititi izvornu građu od učestalog korištenja.

Najvažniji i najveći projekt suradnje u Hrvatskoj dakako je seminar "Arhivi, knjižnice, muzeji: mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture", koji je opstao do danas. Prvi seminar održan je u Rovinju 1997. godine, a „proizišao je iz ideje o nužnosti otvaranja suradnje arhiva, knjižnica i muzeja kako bi korisnik mogao dobiti što potpuniji, točniji i kompetentniji odgovor na svoj upit jedinstvenim, koherentnim pristupom različitim izvorima podataka“.<sup>11</sup> Svake godine okuplja stručnjake koji razmjenjuju ideje i razvijaju strategiju suradnje te raspravljaju o pristupu informacijama u modernom dobu. Cilj je povezati ove tri djelatnosti, razmijeniti znanja i iskustva te otkriti načine na koje si mogu međusobno pomagati.

14. seminar AKM-a govori o suradnji arhiva, knjižnica i muzeja u zaštiti baštine. Kao što je već navedeno u prethodnim poglavljima, to je jedno od temeljnih zajedničkih polazišta i zahtijeva stvaranje zajedničke teorije i prakse. Krtalić i dr. (2011., 213) navode četiri temeljna oblika suradnje:

- „suradnja pojedinačnih ustanova kako bi ostvarile konkretni zadani cilj, ali bez uspostave posebne organizacijske strukture za to;

<sup>10</sup> Usp. Topoteka Vukovar, <http://vukovar.topoteka.net/> (27. svibnja 2017. godine)

<sup>11</sup> Usp. Arhivi Knjižnice Muzeji, <http://akm.hkdrustvo.hr/o-akm-u/> (11. travnja 2017. godine)

- suradnja u obliku formalnog tijela koje je uspostavila skupina ustanova povezanih nekom zajedničkom značajkom, primjerice lokalitetom, a u kojega su uključeni predstavnici svake ustanove, koje se redovito sastaje, raspravlja o zajedničkim interesima te planira i potiče suradnju;
- suradnja u sklopu stručne organizacije (primjerice nacionalna ili regionalna društva) koja se između ostalog bave i pitanjima zaštite;
- suradnja koju potiče nacionalno tijelo koje se bavi pitanjima zaštite u širem smislu te time i različitim vrstama ustanova u kojima se zaštita provodi“.

Ostaje pitanje kako potaknuti i uskladiti suradnju. Nažalost, zaštita građe ne shvaća se ozbiljno sve dok već nije prekasno. Nerijetko su dokumenti u lošem stanju i lošim uvjetima, zbog nedovoljno razvijene svijesti te nedostatka financija ili kompetencija. Međutim, zaštita je vrlo važna za sve tri spomenute institucije, jer se služe sličnim principima u svome radu. Radi se o građi iznimne povijesne, kulturne i istraživačke vrijednosti, stoga je potrebno razviti zajedničke metode, module i standarde zaštite (Krtalić i dr., 2011.). Krtalić i dr. (2011., 214) navode da se „specifičnost tih modula ogleda u načinu odabira uzorka za ispitivanje i samom opisu materijala“. Nadalje, prema Krtalić i dr. (2011., 218), aktivnosti zaštite, zajedničke arhivima, knjižnicama i muzejima, su „preventivna zaštita, pasivna konzervacija, aktivna konzervacija i restauracija“. Unatoč ovim zajedničkim polazištima, potrebno je istaknuti i specifičnosti pojedine institucije. Specifičnost se svodi na vrstu materijala (papir, metal, koža, plastika...) te na posebne potrebe njihova pohranjivanja. To je rezultiralo da se nekim ustanovama poklanja više pozornosti. No, arhivi, knjižnice i muzeji mogu se međusobno nadopunjavati te zajednički stvarati nova iskustva u zaštiti (Krtalić i dr., 2011.).

## 6. Baštinske ustanove u Osijeku u AKM zajednici

### 6.1. Državni arhiv u Osijeku

Povijesni spisi, zakoni, karte, fotografije, novac i sl. pripadaju kulturnoj baštini i moraju se primjereno čuvati. Stoga je u Osijeku 1957. godine ispostava Državnog arhiva u Zagrebu postala samostalna ustanova pod nazivom Arhiv u Osijeku. Potreba za arhivskim spremištem kroz godine je rasla, a broj arhivske građe se povećavao, pa tako 21. travnja 1998. godine Povijesni arhiv postaje Državni arhiv u Osijeku, sa svojim sabirnim centrima u Vinkovcima i Virovitici. Arhiv u svojoj zgradi ima čitaonicu s 8 mjesta, malu predavaonicu s 30-ak mjesta, dok su ostalo spremišni prostori prepuni gradivom (Državni arhiv u Osijeku, <https://www.dao.hr/>). „Suraduju međusobno i s drugim ustanovama kulture, znanstvenim i srodnim ustanovama dokumentacijske i informacijske službe radi unapređenja arhivske djelatnosti<sup>12</sup> i znanstvenog rada u području arhivistike, pomoćnih povijesnih i informacijskih znanosti“ (Državni arhiv u Osijeku, <https://www.dao.hr/>). Također, priređuju izložbe i predavanja, a provode i druge oblike kulturne djelatnosti kako bi kod građana potaknuli zanimanje za arhivsko gradivo i arhivsku djelatnost (Državni arhiv u Osijeku, <https://www.dao.hr/>).

### 6.2. Gradska i sveučilišna knjižnica Osijek

Gradska knjižnica Osijek osnovana je 8. veljače 1949. godine, a 1975. preuzima funkcije i zadatke središnje sveučilišne knjižnice te mijenja naziv u Gradska i sveučilišna knjižnica Osijek, koji je zadržala do danas. Knjižnica aktivno prati razvoj nove tehnologije i teži stvaranju elektroničkih izvora te učenju na daljinu. Provode brojne projekte<sup>13</sup> suradnje s drugim baštinskim ustanovama i projekte digitalizacije (Gradska i sveučilišna knjižnica Osijek, <http://www.gskos.unios.hr/?>).

---

<sup>12</sup> Više o djelatnosti Ahiva na njihovoj web stranici <https://www.dao.hr/>

<sup>13</sup> Više o projektima suradnje GISKO-a na njihovoj web stranici <http://www.gskos.unios.hr/?>



Jedan od njih je i projekt "Književna baština R. F. Magjera", pokrenut 2014. godine, „kao doprinos hrvatskoj kulturnoj baštini, nacionalnom projektu digitalizacije arhivske, knjižnične i muzejske građe, pod pokroviteljstvom Ministarstva kulture RH“ (Gradska i sveučilišna knjižnica Osijek, <http://magjer.gskos.hr/>).

### **6.3. Muzej Slavonije Osijek**

Muzej Slavonije Osijek osnovan je 1877. godine, a status nacionalnog muzeja pripao mu je 1994. godine. „Odlukom Vlade Republike Hrvatske, u travnju 2012. Muzeju Slavonije pripojen je Arheološki muzej u Osijeku (zgrada Glavne straže, Trg Sv. Trojstva 2) te se muzejski izložbeni prostori danas nalaze u objema zgradama na Trgu Sv. Trojstva“ (Muzej Slavonije Osijek, [https://mso.hr/?page\\_id=656&lang=hr](https://mso.hr/?page_id=656&lang=hr)). Muzej surađuje s brojnim kulturnim i obrazovnim institucijama grada Osijeka, poput, već navedenog, Državnog arhiva te Gradske i sveučilišne knjižnice. Također, neki od suradnika su i Muzej likovnih umjetnosti Osijek, o kojemu će biti govora u idućem poglavlju, Umjetnička akademija u Osijeku, Glazbena škola Franje Kuhača, Dječje kazalište Branka Mihaljevića, Odjel za kulturologiju Sveučilišta J. J. Strossmayera te Filozofski fakultet Osijek (Muzej Slavonije Osijek, <http://mso.hr/?lang=hr>). Važno je spomenuti i digitalni katalog Muzeja Slavonije - zavičajnu zbirku Essekiana<sup>14</sup>, jedino djelo takve vrste na području Slavonije.

### **6.4. Muzej likovnih umjetnosti Osijek**

Povijest Muzeja likovnih umjetnosti usko je vezana uz Muzej Slavonije. Naime, zbog potrebe javnog predstavljanja zbirke slika, 1948. godine učinjen je prvi samostalni postav u galerijskom smislu, što je postavilo temelj budućeg Muzeja. Danas Muzej likovnih umjetnosti obavlja „sabiračku, izložbenu, umjetničko-edukativnu i istraživačku djelatnost“ (Muzej likovnih umjetnosti Osijek, [http://www.mlu.hr/povijest\\_1.html](http://www.mlu.hr/povijest_1.html)). Posjeduje knjižnicu koja je dostupna javnosti i arhiv kojemu mogu pristupiti stručnjaci.

---

<sup>14</sup> Essekiana se može pregledati na web stranici <http://www.mso.hr/essekiana/katalog.php>

„Isto tako Muzej teži uključenju u međunarodnu razmjenu iskustava kroz svoju izložbenu i izdavačku djelatnost na području povijesti umjetnosti i umjetničkog stvaralaštva“ (Muzejski dokumentacijski centar, <http://hvm.mdc.hr/galerija-likovnih-umjetnosti--osijek,520:OSK/hr/info/>).

## **6.5. Projekti u Osijeku**

### **6.5.1. Secesija slobodnog i kraljevskog grada Osijeka**

Voditelj ovog izložbenog projekta bio je profesor Julijo Martinčić, a za provedbu su zaslužni Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti (zavod za znanstveni i umjetnički rad u Osijeku), Muzej Slavonije Osijek, Galerija likovnih umjetnosti Osijek, Državni arhiv u Osijeku te Konzervatorijski odjel u Osijeku. Opsežan i zahtjevan projekt iznjedrio je katalog "Secesija slobodnog i kraljevskog grada Osijeka" u kojemu su, kako navodi Martinčić (2001., 7), znanstvenici i stručnjaci, uz pomoć slika i riječi „prikazali stil i modu u urbanizmu i arhitekturi, slikarstvu, kiparstvu i primijenjenoj umjetnosti na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće“. Prema riječima urednika, potaknuti su prethodno održanim skupovima "Secesija u Hrvatskoj" i "Secesija u Osijeku" (Martinčić, 2001.). Ovaj projekt predstavlja odličan primjer suradnje osječkih baštinskih ustanova i temelj za budućnost, koja je, ako je suditi prema izniklom katalogu, svijetla i obećavajuća.

### **6.5.2. Likovna baština obitelji Pejačević**

Veliki broj umjetnina iz ostavštine obitelji Pejačević čuva se u hrvatskim muzejima, a ponajviše u Galeriji likovnih umjetnosti u Osijeku. Stoga je upravo na tom mjestu održana studijsko-tematska izložba *Likovna baština obitelji Pejačević*, u suradnji s Umjetničkim paviljonom u Zagrebu, Zavičajnim muzejom u Našicama i Gradskim muzejom Virovitica.

„Izložba je dio projekta *Skriveno blago europskog plemstva* kojem je cilj istražiti i prezentirati bogatu i vrijednu likovnu baštinu plemićkih obitelji koje su živjele i djelovale na području istočne Hrvatske od 18. do sredine 20. stoljeća (obitelj Pejačević, valpovački vlastelini Hilleprand von Prandau i Normann-Ehrenfels, vukovarska vlastelinska obitelj Eltz), ujedno predstaviti ugledne članove tih obitelji te njihove kolekcionarske i mecenatske dosege na području likovne kulture“ (Web centar hrvatske kulture, <http://www.culturenet.hr/default.aspx?id=54038>). Autorice izložbe i kataloga *Likovna baština obitelji Pejačević* su dr. sc. Jasminka Najcer Sabljak iz Galerije likovnih umjetnosti, Osijek i Silvija Lučevnjak, prof. ravnateljica Zavičajnog muzeja Našice. Ovaj projekt za cilj je imao osvijestiti javnost o kulturno-povijesnom značenju baštine obitelji Pejačević. Još važnije, težio je unaprjeđenju suradnje muzejsko-galerijskih i srodnih institucija.

### **6.5.3. Budući projekt: Skriveno blago europskoga plemstva - Valpovački vlastelini Prandau-Normann – bibliofili, kolekcionari i donatori**

U razgovoru s profesoricom, dr. sc. Marinom Vinaj, otkriveni su detalji buduće međuinstitucionalne suradnje. Riječ je o zajedničkom izložbenom projektu Muzeja likovnih umjetnosti u Osijeku, Državnog arhiva u Osijeku, Muzeja Slavonije i muzeja u Valpovu, pod nazivom *Skriveno blago europskoga plemstva - Valpovački vlastelini*, kojim će biti predstavljena vrijedna muzejska i arhivska građa obitelji Prandau-Normann. Muzej likovnih umjetnosti, Muzej Slavonije, Državni arhiv te Muzej Valpovštine predstaviti će građu valpovačkih vlastelina pohranjenu u brojnim zbirkama kroz tematske cjeline: *Likovna baština Prandau-Normann, Valpovački vlastelini Prandau - Normann - bibliofili, kolekcionari i donatori, Upravljanje vlastelinstvom, lovstvo, glazbena ostavština, svakodnevni život*.

Prema riječima profesorice, muzeološka koncepcija izložbe, uz jasno definirane tematsko sadržajne cjeline, imat će i zajedničku izvedbenu realizaciju kroz jedinstvenu uvodnu legendu te dizajn samoga postava, kao i zajednički katalog. *Izložbe u izložbi*, kako bi autori mogli definirati ovaj projekt, planirane su za Noć muzeja 2018. godine. Bit će to, zasigurno, izniman događaj za Osijek, ali i za Valpovo, koji će, kao i prethodna izložba obiteljskog likovnog blaga Pejačevića, svoju publiku naći i izvan Slavonije. Planirano je, već sada, gostovanje u Muzeju za umjetnost i obrt. Uz izložbu će biti tiskan i kvalitetan dvojezični katalog s uvodnim tekstovima i katalogom predmeta.

Pored zajedničkog deplijana kao najave izložbe, svaka od ustanova, pa tako i Muzej Slavonije, tiskat će vlastite deplijane namijenjene najširem krugu posjetitelja kojima bi se dodatno približilo izloženo u pojedinim baštinskim ustanovama. Bogata građa valpovačkih vlastelina, umjetnička, arhivska, numizmatička, kulturno-povijesna, knjižnična i glazbena, planiranom izložbom i katalogom, po prvi će puta na ovaj način biti predstavljena javnosti, oslikavajući izniman segment osječke kulturne baštine. Izložba bi trebala predstavljati izuzetan primjer međumuzejske i međuinstitucionalne suradnje.

Profesorica Vinaj nudi i detaljni opis izložbe: U prostorima Muzeja Slavonije predstaviti će se bogata građa valpovačkih vlastelina pohranjena u zbirkama Muzeja Slavonije: Odjela umjetničkog obrta, Kulturno-povijesnog, Numizmatičkog, Etnografskog te Odjela knjižnice. U Muzeju Slavonije bi čuvana baština trebala prikazati obitelj Normann-Prandau kao bibliofile, kolekcionare i donatore. Uz sažeti prikaz vlastelinstva kroz rodoslovlje, katastarske karte, akvarele i fotografije bilo bi izloženo i sljedeće:

- Knjižnica, koja predstavlja jednu od najbogatijih plemićkih knjižnica, uz koju će biti izložena glazbena ostavština, knjižnica Julijane Normann, rukopisni katalog, inventarne knjige, originalne police, fisharmonika, minijature;
- Kolekcije, među kojima je bogati namještaj (iz kojeg treba istaknuti Napoleonov stolac) i podni sat, a koje je obitelj nabavljala po aukcijskim kućama diljem Europe;
- Donacije Muzeju, prije svega numizmatika, lutke u narodnoj nošnji te pohrana umjetnina Julijane Normann.

U Muzeju Slavonije čuva se iznimno bogata ostavština obitelji Normann-Prandau. Broj predmeta u Muzeju broji preko 9000, pri čemu bi se na izložbi našao izbor iz te građe. Muzej Slavonije bi izrađivao postamente u vlastitom aranžmanu, a kroz tiskane banere bi dio građe prikazao u vidu povećanja i time rasteretio broj izlagane originalne građe. Dio građe bi se za potrebe izložbe posudio iz Hrvatskog državnog arhiva, u vidu skeniranja građe te izlaganja digitalnih kopija. Dizajn izložbe bio bi zajednički za sve izložbe, pošto bi građa bila izložena i u drugim ustanovama uključenima u projekt, a planira se i gostovanje objedinjene izložbe (dakako s izborom građe), prvenstveno u Muzeju za umjetnost i obrt, a nadaju se i drugdje. Cjelokupni projekt bi se koordinirao između svih uključenih ustanova, prije svega predvođen Muzejom likovnih umjetnosti, gdje je projekt i iniciran. Izložba (izložbe) će se usmjeriti na najširi krug krajnjih korisnika, a u planu je da je prati mnoštvo popratnih događanja, kaže dr. sc. Marina Vinaj.

Ovo će biti još jedan u nizu, ako je suditi prema preliminarnim postavkama, uspješnih projekata, kojim se promiče grad Osijek kao kulturno središte Slavonije i Baranje te potiče suradnja baštinskih ustanova u Hrvatskoj.

## Zaključak

Zaključno, možemo reći da je cilj suradnje arhiva, knjižnica i muzeja približavanje kulture i kulturne baštine korisnicima, a time i pozitivan utjecaj na njihove stavove, interese i razmišljanja. Arhivi, knjižnice i muzeji imaju veliku ulogu u cjeloživotnom učenju i razvoju informacijske pismenosti, a suradnjom šire mrežu odnosa sa srodnim ustanovama. Postoji mnoštvo ideja o budućoj ulozi baštinskih ustanova, no potrebno je stvoriti izričita pravila za zajedničko djelovanje. Povećana dostupnost i nove vrste elektroničkih informacija predstavljaju izazov za knjižničare, arheologe i muzeologe. Način na koji se nose s ovim izazovom odredit će kvalitetu poslovanja ustanova u kojima su zaposleni. Knjižnice, arhivi i muzeji će se u bliskoj budućnosti i dalje baviti svojim "tradicionalnim" materijalima i razlike među njima i dalje će postojati. No, poželjno je prigrliti nove pristupe i tehnologiju, poput ostalih obrazovnih institucija.

Tijekom godina, digitalna tehnologija postala je moćna, sveprisutna i univerzalna, a njezine mogućnosti nemaju granica. Mijenja način na koji baštinske ustanove djeluju i pruža velike mogućnosti za unaprjeđivanje njihovog rada. Osigurava svim ljudima pristup različitim kulturama, običajima i svjetovima. Primjerice, muzeji inspiriraju ljude, poučavaju ih te im pružaju jedinstvena iskustva, a digitalna tehnologija kroz virtualne izložbe ta iskustva poboljšava. Uvođenje digitalne tehnologije u muzeje, arhive i knjižnice otežano je zbog nedostatka sredstava ili tehničke infrastrukture. Zato je nužna njihova međusobna suradnja. Iz rada je vidljivo da su projekti suradnje napredniji u svijetu nego u Hrvatskoj. No, pozitivno je što se u nas suradnja razvija i u manjim gradovima, poput Osijeka, Valpova, Našica i Virovitice.

Proces upravljanja projektom suradnje vrlo je zahtjevan i nužno je da svi sudionici od početka imaju jasno postavljene ciljeve, očekivanja i podjelu poslova te da razmjenjuju iskustva. Rezultat mora predstavljati dobrobit za sve uključene. Glavni problem u Hrvatskoj je, kao što je već navedeno, financiranje takvih projekata, jer kulturni sektor nije među prvima na listi prioriteta. Zato je javnost, političare i državnu vlast potrebno educirati o važnosti arhiva, knjižnica i muzeja, jer je, suprotno uvriježenom mišljenju, njihova uloga u informatičkom dobu postala još značajnija. Naime, zbog velike količine podataka kojima smo pretrpani, odabir i kontrola informacija važniji su nego ikad.

Knjižničari, arhivisti i muzeolozi odabiru građu vodeći se profesionalnim pravilima i standardima, što ih čini ključnim mehanizmima filtriranja. S obzirom da digitalne informacije nemaju jasnih pokazatelja kvalitete i autentičnosti, razvoj zbirki unutar baštinskih ustanova osigurava provjerene i relevantne izvore, koji su podrška obrazovanju i istraživanju. Ova tema još je nedovoljno istražena i literatura ne nudi mnogo, ali proučavajući strane i hrvatske projekte, dolazi se do zaključka da tehnologija neće iskorijeniti baštinske ustanove, već će ih unaprijediti, a zajedničko djelovanje arhiva, knjižnica i muzeja zasigurno će tome pridonijeti.

## Literatura:

1. AAM American Alliance of Museums. <http://www.aam-us.org/> (11. travnja 2017. godine)
2. ALA American Library Association. <http://www.ala.org/> (11. travnja 2017. godine)
3. Arhivi Knjižnice Muzeji. <http://akm.hkdrustvo.hr/> (11. travnja 2017. godine)
4. Bavarikon. <http://www.bavarikon.de/> (11. travnja 2017. godine)
5. Borgman, Christine L. 2002. Od Gutenbergova izuma do globalnog informacijskog povezivanja: pristup informaciji u umreženom svijetu. Lokve: Naklada Benja; Zadar: Gradska knjižnica.
6. Carpenter, Julie. 2011. "Project management in libraries, archives and museums: working with government and other external partners".  
<http://web.b.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=10&sid=f64834c8-25e1-4794-b65b-b544ef7f62e4%40sessionmgr103> (12. travnja 2017. godine)
7. CLARIN. <https://www.clarin.eu/> (27. svibnja 2017. godine)
8. CORDIS Community Research and Development Information Service.  
[http://cordis.europa.eu/home\\_en.html](http://cordis.europa.eu/home_en.html) (11. travnja 2017. godine)
9. Digital library forum. <http://www.dl-forum.pt-dlr.de/index.htm> (11. travnja 2017. godine)
10. D-Lib Magazine. <http://www.dlib.org/dlib/november03/lieder/11lieder.html> (11. travnja 2017. godine)
11. Državni arhiv u Osijeku. <https://www.dao.hr/> (21. travnja 2017. godine)



12. Dupont, Christian. 2007. "Libraries, Archives, and Museums in the Twenty-First Century: Intersecting Missions, Converging Futures?". <http://rbm.acrl.org/content/8/1/13.full.pdf+html> (8. travnja 2017. godine)
13. Europska komisija. 2008. Smjernice za upravljanje projektnim ciklusom: podrška učinkovitoj provedbi vanjske pomoći EK: načini pružanja pomoći. Zagreb: Središnji državni ured za razvojnu strategiju i koordinaciju fondova EU.
14. Faletar Tanacković, Sanjica. 2005. "Digitalizacija knjižnične građe u Hrvatskoj strategija i projekti". [http://www.knjiznicarstvo.com.hr/wp-content/uploads/2012/06/151\\_Faletar-Tanackovic\\_2005-2006\\_1-2.pdf](http://www.knjiznicarstvo.com.hr/wp-content/uploads/2012/06/151_Faletar-Tanackovic_2005-2006_1-2.pdf) (19. travnja 2017. godine)
15. Faletar Tanacković, Sanjica. 2006. "Međunarodni projekt CALIMERA u Hrvatskoj". <https://www.google.hr/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&cad=rja&uact=8&ved=0ahUKEwjFgpunntjSAhXH7xQKHQhQDloQFgghMAA&url=http%3A%2F%2Fhrcak.srce.hr%2Ffile%2F11016&usg=AFQjCNEANWeY9yT0NFFA6RtEvnLDjHPmug> (12. travnja 2017. godine)
16. Faletar Tanacković, Sanjica. 2005. Mogućnosti suradnje baštinskih ustanova - odabrani europski projekti. U Izazovi pisane baštine: zbornik radova u povodu 75. obljetnice života Aleksandra Stipčevića, ur. Tatjana Aparac-Jelušić, 193-203. Osijek: Filozofski fakultet.
17. Faletar Tanacković, Sanjica i Boris Badurina. 2009. "Suradnja: izazov za hrvatske narodne knjižnice?". Vjesnik bibliotekara Hrvatske 52 (1-4): 188-219.
18. Faletar Tanacković, Sanjica i Tatjana Aparac-Jelušić. 2010. "Ishodišta za proučavanje međuodnosa baštinskih ustanova u 20. stoljeću: počeci teorijskih promišljanja". Libellarium 3 (2): 183-206.
19. Gill, Tony. 2004. "Building semantic bridges between museums, libraries and archives: The CIDOC Conceptual Reference Model". <http://firstmonday.org/ojs/index.php/fm/article/view/1145/1065> (5. travnja 2017. godine)

20. Gradska i sveučilišna knjižnica Osijek. <http://www.gskos.unios.hr/>? (21. travnja 2017. godine)
21. Harvey, Ross. 1993. Preservation in libraries: principles, strategies and practices for librarians. London: Bowker-Saur.
22. Hedstrom, Margaret i John Leslie King. 2004. "On the LAM: Library, Archive, and Museum Collections in the Creation and Maintenance of Knowledge Communities". <http://www.oecd.org/edu/innovation-education/32126054.pdf> (12. travnja 2017. godine)
23. Horvat, Aleksandra i Daniela Živković. 2009. Knjižnice i autorsko pravo. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.
24. Hrvatska enciklopedija. <http://www.enciklopedija.hr/> (1. travnja 2017. godine)
25. Huvila, Isto. 2014. "Archives, Libraries and Museums in the Contemporary Society: Perspectives of the Professionals". <https://uu.diva-portal.org/smash/get/diva2:781762/FULLTEXT01.pdf> (6. travnja 2017. godine)
26. Kalfatovic, Martin R. 2002. "Creating a Winning Online Exhibition: A Guide for Libraries, Archives, and Museums". [https://books.google.hr/books?hl=hr&lr=&id=hPBrZNwtUn8C&oi=fnd&pg=PR7&dq=archives+libraries+museums&ots=8qbug1iAiz&sig=YpyGIRgHK4i0vFyh93mH1f4pt-w&redir\\_esc=y#v=onepage&q=archives%20libraries%20museums&f=false](https://books.google.hr/books?hl=hr&lr=&id=hPBrZNwtUn8C&oi=fnd&pg=PR7&dq=archives+libraries+museums&ots=8qbug1iAiz&sig=YpyGIRgHK4i0vFyh93mH1f4pt-w&redir_esc=y#v=onepage&q=archives%20libraries%20museums&f=false) (6. travnja 2017. godine)
27. Klarin, Sofija i Dunja Seiter-Šverko. 2010. Od portala Hrvatska kulturna baština do Europeane. U 13. seminar Arhivi, knjižnice, muzeji: mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture, ur. Mirna Willer i Sanjica Faletar Tanacković, 365-366. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo.

28. Klimaszewski, Cheryl. 2015. "Lumping (and Splitting) LAMs: The Story of Grouping Libraries, Archives, and Museums".  
<http://web.b.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=11&sid=f64834c8-25e1-4794-b65b-b544ef7f62e4%40sessionmgr103> (10. travnja 2017. godine)
29. Krtalić, Maja i Damir Hasenay i Kristina Kiš. 2012. "Upravljanje zaštitom u slučaju katastrofa: utjecaj ratnih iskustava na upravljanje zaštitom u slučaju katastrofa u hrvatskim knjižnicama". [http://www.hkdrustvo.hr/datoteke/1447/vbh/God.55\(2012\),br.3-4](http://www.hkdrustvo.hr/datoteke/1447/vbh/God.55(2012),br.3-4) (13. travnja 2017. godine)
30. Krtalić, Maja i Marija Bugarski i Damir Hasenay. 2011. Mogućnosti suradnje arhiva, knjižnica i muzeja u zaštiti baštine. U 14. seminar Arhivi, knjižnice, muzeji: mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture, ur. Sanjica Faletar Tanacković i Damir Hasenay, 211-225. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo.
31. Marcum, Deanna. 2014. "Archives, Libraries, Museums: Coming Back Together?".  
<http://web.b.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=8&sid=f64834c8-25e1-4794-b65b-b544ef7f62e4%40sessionmgr103> (10. travnja 2017. godine)
32. Maroević, Ivo. 1998. "Fenomen kulturne baštine i definicija jedinice građe". U Arhivi, knjižnice, muzeji: mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture, ur. Mirna Willer, 3-13. Zagreb: Hrvatsko bibliotekarsko društvo.
33. Martin, Robert S. 2008. "Co-operation and change: archives, libraries and museums in the United States".  
[https://books.google.hr/books?hl=hr&lr=&id=vcAjytVC7qgC&oi=fnd&pg=PA65&dq=archives+libraries+museums&ots=IBc4DuEpZq&sig=rmTTf9JckaGz96FhArKiaE4qI&redir\\_esc=y#v=onepage&q=archives%20libraries%20museums&f=false](https://books.google.hr/books?hl=hr&lr=&id=vcAjytVC7qgC&oi=fnd&pg=PA65&dq=archives+libraries+museums&ots=IBc4DuEpZq&sig=rmTTf9JckaGz96FhArKiaE4qI&redir_esc=y#v=onepage&q=archives%20libraries%20museums&f=false) (14. travnja 2017. godine)
34. Martinčić, Julijo. 2001. Secesija slobodnog i kraljevskog grada Osijeka. Zagreb-Osijek: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zavod za znanstveni i umjetnički rad u Osijeku.

35. Matthews, Graham i Yvonne Smith i Gemma Knowles. 2009. "Disaster Management in Archives, Libraries and Museums".  
[https://books.google.hr/books?hl=hr&lr=&id=tkGoDQAAQBAJ&oi=fnd&pg=PT10&dq=archives+libraries+museums&ots=8L6tt9erZg&sig=HVEIRlpk97fueJU0S40WShgD7ug&redir\\_esc=y#v=onepage&q=archives%20libraries%20museums&f=false](https://books.google.hr/books?hl=hr&lr=&id=tkGoDQAAQBAJ&oi=fnd&pg=PT10&dq=archives+libraries+museums&ots=8L6tt9erZg&sig=HVEIRlpk97fueJU0S40WShgD7ug&redir_esc=y#v=onepage&q=archives%20libraries%20museums&f=false) (13. travnja 2017. godine)
36. Münchener Digitalisierungs Zentrum.  
<http://www.digitale-sammlungen.de/index.html?c=startseite&l=de> (11. travnja 2017. godine)
37. Muzej likovnih umjetnosti Osijek. <http://www.mlu.hr/> (21. travnja 2017. godine)
38. Muzej Slavonije Osijek. <http://mso.hr/?lang=hr> (21. travnja 2017. godine)
39. Muzejski dokumentacijski centar. <http://www.mdc.hr/> (21. travnja 2017. godine)
40. Novia, Jennifer. 2012. "Library, Archival and Museum (LAM) Collaboration: Driving Forces and Recent Trends".  
<http://www.ala.org/nmrt/sites/ala.org.nmrt/files/content/oversightgroups/comm/schres/endnotesvol3no1/2lamcollaboration.pdf> (9. travnja 2017. godine)
41. Paulus, Michael J. 2011. "The Converging Histories and Futures of Libraries, Archives, and Museums as Seen through the Case of the Curious Collector Myron Eells".  
<http://web.b.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=9&sid=f64834c8-25e1-4794-b65b-b544ef7f62e4%40sessionmgr103> (12. travnja 2017. godine)
42. Rayward, Boyd. 1998. "Electronic Information and the Functional Integration of Libraries, Museums and Archives".  
<http://people.ischool.illinois.edu/~wrayward/museumslibs.html> (12. travnja 2017. godine)
43. SAA Society of American Archivists. <http://www2.archivists.org/> (11. travnja 2017. godine)

44. Sečić, Dora. 2004. Najnovije inicijative u informacijskom objedinjavanju sadržaja koje čuvaju arhivi, knjižnice i muzeji. U 7. seminar Arhivi, knjižnice, muzeji: mogućnosti suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture, ur. Tinka Katić, 10-11. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo.
45. Stančić, Hrvoje. 2009. Digitalizacija. Zagreb: Zavod za informacijske studije.
46. Taylor, Arlene G. 1999. The organization of information. Englewood: Libraries Unlimited.
47. Timms, Katherine. 2009. "New Partnerships for Old Sibling Rivals: The Development of Integrated Access Systems for the Holdings of Archives, Libraries, and Museums".  
<file:///C:/Users/MyHome/Downloads/13230-15775-2-PB.pdf> (1. travnja 2017. godine)
48. Topoteka Vukovar. <http://vukovar.topoteka.net/> (27. svibnja 2017. godine)
49. Web centar hrvatske kulture. <http://www.culturenet.hr/default.aspx> (3. svibnja 2017. godine)
50. World Digital Library. <https://www.wdl.org/en/> (11. travnja 2017. godine)
51. Yarrow, Alexandra i Barbara Clubb i Jennifer-Lynn Draper. 2008. "Public Libraries, Archives and Museums: Trends in Collaboration and Cooperation".  
<https://archive.ifla.org/VII/s8/pub/Profrep108.pdf> (5. travnja 2017. godine)
52. Živić, Tihomir i Marina Vinaj i Dina Koproščec. 2016. "Digitization of older Croatian dictionaries: a possible substratum for terminological neologisms?".  
<http://www.libellarium.org/index.php/libellarium/article/view/284/413> (27. svibnja 2017. godine)